

Een talentarrangement in de klas

**...laat meer- en hoogbegaafde leerlingen
weer leren!**

Martine Creemers
Studentennummer: 208988

Meesterstuk in het kader van de opleiding Master SEN
Leerroute: Remedial Teaching
Jaar: 2008 – 2010
Begeleid door: Marianne van Soerland
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Sittard

Voorwoord

Als iemand mij twee jaar geleden had gevraagd wat hoogbegaafdheid was, zou ik een kind beschrijven dat door een hoge intelligentie en vaak pushende ouders, goede resultaten behaalt op school, niet opvalt en graag met zijn neus in de boeken zit.

Toen ik me vorig jaar, voor het schrijven van dit meesterstuk, eenmaal ging verdiepen in hoogbegaafdheid, viel ik van de ene verbazing in de andere. Ik betrapte mezelf op mijn vooroordelen en heb hier achteraf vaak spijt van gehad.

Des te meer was ik overtuigd geraakt van het belang om de mensen om me heen en vooral de leerkrachten op de hoogte te brengen van deze unieke 'zorg'-leerlingen. 'Uniek' omdat ze uitzonderlijke capaciteiten bezitten en 'zorg' omdat deze capaciteiten alleen tot hun recht komen wanneer wij het juiste arrangement aanbieden aan deze kinderen.

Dit onderzoek is bestemd voor iedereen die meer wil weten over het creëren van een talentarrangement in zijn eigen klas. Daarnaast is het een pleidooi voor (h)erkenning van meer- en hoogbegaafden en biedt het nieuwe inzichten in het tot stand brengen van passend onderwijs voor alle leerlingen.

Voor u ligt mijn meesterstuk, dat ik in het kader van mijn afstuderen aan de Master SEN te Sittard heb geschreven. Ik hoop u hiermee als lezer te kunnen informeren en misschien wel te inspireren tot het 'passend' maken van ons onderwijs.

Dank,

Een woord van dank wil ik graag richten tot Marianne van Soerland, die mij begeleid heeft tijdens het uitvoeren van dit onderzoek. Ze was oprecht een 'critical friend' die door haar enthousiaste betrokken- en gedrevenheid mij de top van de berg heeft laten bereiken. Zij heeft ervoor gezorgd dat ik de puntjes op de 'i' heb gezet!

Ik heb ook veel begeleiding ervaren van Ellen Smeets. Als IB-er van OBS Molenakker heeft zij het onderzoek ondersteund en heeft het implementatietraject mede ingevoerd. Omdat ik tijdens dit implementatiejaar niet meer werkzaam was op deze school, zorgde zij geregeld voor de 'inside' informatie. De samenwerking is heel prettig verlopen en heeft bijgedragen aan de resultaten! Naast mijn begeleiding vanuit de Fontys wil ik ook mijn 'collega'-studenten bedanken voor alle feedback en de ontspannende gesprekjes tijdens de opleidingsavonden. Aangezien ik leer vanuit interactie waren dit voor mij hele waardevolle momenten, waar ik graag op terugkijk.

Tot slot noem ik alle leerlingen, leerkrachten en collega's die zo open, eerlijk en spontaan hebben deelgenomen aan mijn onderzoek. Zonder hen had ik het niet op deze wijze kunnen volbrengen!

Martine Creemers
mei 2010

Inhoudsopgave

<i>Voorwoord</i>	<i>1</i>
<i>Inhoudsopgave</i>	<i>2</i>
1. Inleiding	3
2. Vraagstelling onderzoek	4
2.1 Formuleren van de onderzoeksvraag	4
2.2 Theorie	5
2.3 Vooronderzoek	5
3. Verantwoording van de vraagstelling	6
3.1 Operationalisering van de vraagstelling	6
3.2 Nieuwswaarde en belang van het onderzoek	7
3.3 Praktische en maatschappelijke relevantie voor de praktijk	8
3.4 Theoretische relevantie	8
3.5 Optimale opbrengst	8
4. Onderzoeksstrategie en theoretisch kader	9
4.1 Onderzoeksfunctie en onderzoeksstrategie	9
4.2 Theoretisch kader en conceptueel model	9
4.3 Toelichting op keuze en vooronderstelling	17
5. Methode	19
5.1 Doelgroep van het onderzoek	19
5.2 Deelvragen	19
5.3 Onderzoeksplanning	19
5.4 Dataverzameling en data-analyse	20
5.5 Resultaten van de gegevens	25
5.6 Interpretatie van de resultaten	32
6. Conclusie en aanbevelingen	34
6.1 Conclusies met betrekking tot de deelvragen	34
6.2 Aanbevelingen	36
6.3 Mogelijk vervolgonderzoek	37
7. Discussie en reflectie	38
7.1 Discussie onderzoek	38
7.2 Reflectie op het eigen leerproces	40
7.3 Competentie-ontwikkeling op bekwaamheidsprofiel (RT)	41
7.4 De Dublin Descriptoren	42
Samenvatting	45
<i>Literatuur</i>	<i>47</i>
<i>Inhoudsopgave van de bijlagen</i>	<i>48</i>
A. Mindmap Levelwerk	
B. Interview met de Intern Begeleider	
C. Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs (SLO)	
D. Interview met de leerlingen	
E. Vragenlijst leerkrachten	

1. Inleiding

In dit meesterstuk wordt verslag gedaan van een praktijkonderzoek, waarin ik op zoek ga naar een passend talentarrangement voor meer- en hoogbegaafde leerlingen op OBS Molenakker. Het **doel van dit onderzoek** is het in kaart brengen van de onderwijsbehoeften van deze leerlingen, de leerkrachten en directie om een passende praktijksituatie te kunnen creëren.

Naast de vragen die gesteld zijn aan leerlingen, leerkrachten, directie en zorgteam, heb ik gebruik gemaakt van de hedendaagse inzichten van specialisten en de actuele literatuur over hoogbegaafdheid. De resultaten van dit onderzoek zijn van directe invloed geweest op de praktijksituatie van OBS Molenakker en bevatten belangrijke informatie voor iedereen die op zoek is naar het opzetten van een geschikt talentarrangement in de klas.

In mijn Persoonlijk Ontwikkelingsplan (POP) heb ik beschreven, dat ik gedurende deze opleiding mijn onderzoekende houding wil ontwikkelen, door oplossingsgericht te werken en bewust op mijn handelen te reflecteren. Daarnaast heb ik mijn communicatieve vaardigheden willen versterken door deze bewust te verwerken in mijn interviews, presentaties en vragenlijsten. Door theorie en praktijk te combineren heb ik mezelf kunnen professionaliseren in de praktijk. Nieuwe kennis en inzichten heb ik kunnen integreren in mijn dagelijkse handelen en door middel van praktijkervaringen over kunnen brengen op anderen.

Hoofdstuk 2 beschrijft de onderzoeksvraag en geeft aan de hand van diverse argumenten, de aanleiding en noodzaak van dit onderzoek weer. Het schetst tevens de beginsituatie van dit onderzoek en de praktijk waarin het plaatsvindt.

Hoofdstuk 3 geeft een toelichting op de achtergronden en inhoud van de onderzoeksvraag. Het beschrijft de diverse theorieën en thema's die bij dit onderzoek zijn gebruikt. De relevantie en optimale opbrengst van het onderzoek worden toegelicht.

Hoofdstuk 4 maakt duidelijk dat het om een exploratief onderzoek gaat. De wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten, zorgteam en directie worden onderzocht en er vindt een programma-evaluatie plaats ten aanzien van de implementatie. Hoofdstuk 4 geeft verder een beschrijving van de theorieën en modellen die gehanteerd worden en gaat in op de thema's Onderwijscontinuüm, Levelwerk, Compacten en Verrijken. Daarnaast worden de theorieën over Hoogbegaafdheid, Inclusie, Oplossingsgericht werken en Handelingsgericht werken aangehaald.

Hoofdstuk 5 geeft aan hoe de gegevens zijn verzameld en ze zijn geanalyseerd. Bij dit onderzoek is vooral gebruik gemaakt van interviews en vragenlijsten. De resultaten hiervan zijn aan het einde van dit hoofdstuk verwerkt.

Hoofdstuk 6 beschrijft de conclusies die gesteld zijn op basis van de onderzoeksresultaten die leiden tot de aanbevelingen voor de school.

Hoofdstuk 7 geeft een kritische terugblik op de gehele onderzoeksperiode en omschrijft de discussies die hierop volgen.

2. Vraagstelling onderzoek

2.1 Formuleren van de onderzoeksvraag

De afgelopen jaren heeft de ontwikkeling van hoogbegaafdheid en excellentie in het basisonderwijs flink de aandacht gekregen. Niet alleen als basis om de kenniseconomie te stimuleren, waarvoor vervolgens verschillende subsidies zijn uitgetrokken, maar ook in het kader van passend onderwijs. We weten dat we moeten differentiëren en aandacht aan deze specifieke leerlingen moeten geven. Maar hoe geef je dat vorm in je dagelijkse praktijk?

Op school komen we langzaam tot het besef dat niet alleen de minder sterke leerling extra ondersteuning verdient in het onderwijs, maar dat er ook structureel meer aandacht moet zijn voor de leerling die meer aankan. Uit een eerste gesprek met de IB-er, blijken leerkrachten niet tevreden met de huidige aanpak. Er worden telkens diverse materialen besteld, maar vervolgens niet gestructureerd ingezet. Het extra werk bestaat veelal uit schriftelijke taken en biedt daarmee eenzijdige uitdaging. Er wordt momenteel nog geen beleid gevoerd en het is dan ook niet duidelijk hoe wij hier als school mee omgaan. De leerling is op dit moment afhankelijk van de kennis en inzet van de individuele leerkracht.

Als leerkracht heb ik elk jaar wel een leerling in de klas, waarbij ik merk dat hij/zij meer aankan. Vreemd genoeg heb ik deze leerling lange tijd niet als 'zorgleerling' gezien. De leerling begrijpt wat er gedaan moet worden, krijgt het binnen de tijd af en behaalt bijna altijd goede scores. Toch kreeg ik sterk het gevoel dat ik deze leerling tekort deed en kreeg ook van ouders te horen dat school niet meer leuk was voor deze leerling. In mijn zoektocht naar geschikt materiaal kwam ik er al snel achter dat we veel aan te bieden hebben, maar dat het soms meer van hetzelfde is of weer een schriftelijke verwerking betreft. Het werd, bij gebrek aan iets anders, toch maar ingezet als extra werk naast de basisstof. De leerling begon telkens enthousiast, maar na enkele weken bleek de uitdaging en motivatie al snel verdwenen. De gesprekken met ouders kwamen weer op gang en als leerkracht ging je weer op zoek naar 'nieuwe' materialen.

In mijn persoonlijke zoektocht naar goed materiaal, ben ik ervan overtuigd geraakt dat er voldoende aanbod is en dat er veel mogelijkheden zijn om op een gestructureerde manier met deze leerlingen te werken. Het zal echter bij de visie, het zorgsysteem en de organisatie van school moeten passen, om het voor iedereen toegankelijk en inzetbaar te maken. Deze conclusie is de start van mijn onderzoek geweest, waarin ik op zoek ben gegaan naar een passende oplossing voor onze school!

Mijn onderzoeksvraag luidt als volgt:

Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden, met een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde kinderen?

2.2 Theorie

Al in een rapport van de Nederlandse Onderwijzersvereniging uit 1965 wordt gesteld: 'Het is nodig om binnen een school wegen te zoeken, die garanderen, dat kinderen, die meer dan normale intellectuele activiteiten hebben passend onderwijs krijgen. Twee mogelijkheden staan daartoe open: 'versnelling' en 'programmaverrijking'.

Het heeft daarna echter nog zo'n twintig jaar geduurd, voordat er onderzoek werd gestart naar het leren en onderwijzen van begaafde leerlingen. Resultaten uit dit onderzoek zijn pas rond het jaar 2000 beschikbaar geworden voor de onderwijspraktijk.

Er is ook in de afgelopen jaren weer een enorme ontwikkeling op gang gekomen, waarmee (hoog)begaafdheid op de agenda van het basisonderwijs is komen te staan. Deze ontwikkeling vindt niet alleen plaats op scholen; ook specialisten hoogbegaafdheid ontwikkelden nieuwe inzichten in wat wenselijk en haalbaar is voor de onderwijspraktijk. Hoewel het zeer belangrijk is om te kijken naar de theorie, zal deze telkens binnen het kader van visie en praktijk moeten worden bekeken. De theorie moet gekoppeld kunnen worden aan de wensen, behoeften en mogelijkheden van de leerlingen, leerkrachten en directie. In mijn onderzoek zal ik rekening proberen te houden met alle betrokkenen rondom de meer- en hoogbegaafde leerlingen in onze schoolpraktijk. Er zullen vragen centraal komen te staan zoals; 'wat past bij de visie en de huidige manier van werken?' en 'wat is er (organisatorisch) mogelijk?'.

2.3 Vooronderzoek

In mijn vooronderzoek heb ik de huidige werkwijze en de beschikbare materialen van school geïnventariseerd. Hiervoor heb ik informatie verkregen middels een interview met de IB-er, een vragenlijst voor de leerkrachten en het opstellen van een verzamellijst met alle verrijkende materialen die de school op dit moment tot haar beschikking heeft.

Uit het vooronderzoek is gebleken dat er de afgelopen jaren verschillende materialen zijn aangeschaft, maar dat men hier in de praktijk niet of nauwelijks mee werkt. De uitwerking van de vragenlijsten voor de leerkrachten laat een handelingsverlegenheid zien ten aanzien van het omgaan met meer- en hoogbegaafde kinderen. De IB-er krijgt veel hulpvragen van leerkrachten en directie, waaruit blijkt dat iedereen op zoek is naar een passend aanbod voor deze leerlingen.

Bij de inventarisatie van de materialen is duidelijk geworden dat het huidige aanbod voornamelijk uit werkboekjes of klappers met verwerkingsbladen bestaat. Het is veelal materiaal dat kan worden ingezet als schriftelijk werk. Het aanbod vertegenwoordigt niet alle vak- en leergebieden.

De inventarisatielijst van de materialen heeft, in vergelijking met de werkwijzen van de leerkrachten, laten zien dat veel leerkrachten niet op de hoogte zijn van de aanwezigheid van de materialen. De vragenlijsten kwamen onderling niet overeen en er was maar een beperkte hoeveelheid van de geïnventariseerde materialen terug te vinden in de aanpak of werkwijze van de leerkrachten. Uit de antwoorden is gebleken dat de leerkrachten niet op de hoogte zijn van een gestructureerd aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Uit de aanhoudende vraag van de leerkrachten, directie en leerlingen naar een passende werkwijze voor meer- en hoogbegaafde leerlingen, is mijn onderzoeksvraag ontstaan. Het is aan mij de taak om op zoek te gaan naar een 'passend aanbod' dat tegemoet komt aan de behoeften van deze leerlingen, aansluit bij de mogelijkheden van de leerkrachten en past binnen de visie van onze school.

Hierdoor ben ik tot de volgende **onderzoeksvraag** gekomen:

'Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden, met een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen?'

3. Verantwoording van de vraagstelling

3.1 Operationalisatie van de vraagstelling

‘Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden met een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen?’

3.1.1. OBS Molenakker

OBS Molenakker is in het schooljaar 1991-1992 van start gegaan met 11 leerlingen en was daarna lange tijd een zogenaamde ‘groeschool’. Dat betekende dat het aantal leerlingen voortdurend toenam en daarmee de huisvesting telkens aangepast moest worden. Intussen bestaat de school uit 2 locaties, met op beide locaties een vertegenwoordiging van de groepen 1 t/m 8. Er wordt onderwijs gegeven aan 553 leerlingen verdeeld over 22 groepen en waarbij 35 personen (onderwijs/ondersteunend personeel) werkzaam zijn. Binnen de school is een zorgteam opgericht dat bestaat uit 2 IB-ers en 2 RT-ers.

In mijn vooronderzoek, beschreven in hoofdstuk 2, schets ik de huidige situatie met betrekking tot het onderwijszorgaanbod voor meerbegaafde leerlingen op deze school. De school heeft onlangs een visietraject doorlopen (2005-2006) waaruit een gezamenlijk gedragen visie is ontstaan waar ieder zijn bijdrage aan heeft geleverd. Deze visie is gevisualiseerd in een mindmap. De visie is voor de school het uitgangspunt om kwalitatief goed onderwijs te verzorgen. De uitgangspunten van de visie, en tevens de poten van de mindmap, zijn:

- veilige school
- communicatie
- aansluiten bij kinderen
- samenwerken
- omgaan met verschillen
- samenhang

Tevens wil de school het openbaar karakter duidelijk profileren, door het interculturele karakter van onze samenleving duidelijk herkenbaar te laten zijn in de dagelijkse praktijk.

3.1.2. Passend aanbod en goede begeleiding

Het begrip ‘passend’, kan omschreven worden als ‘maatwerk’ of ‘het aansluiten bij alle partijen; school, leerkrachten, leerlingen, ouders’. Het zal dus moeten passen binnen de organisatie en effectief zijn voor de leerlingen.

Het aanbod kan bestaan uit diverse instrumenten voor signaleren en diagnosticeren, criteria voor vervroegde doorstroming en materialen voor verbreding, verdieping en verrijking. Daarnaast kan dit in diverse organisatievormen worden aangeboden; in de groep, buiten de groep of door middel van het oprichten van een plusklas. Er bestaat daarbij de mogelijkheid om gebruik te maken van al bestaande instrumenten en ontwikkelde protocollen, maar een school kan ook zelf een stappenplan ontwerpen.

Om goede begeleiding te kunnen bieden moeten leraren het leerstofaanbod afstemmen op de mogelijkheden en onderwijsbehoeften van zowel de zwakkere als de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Een belangrijke voorwaarde hiervoor, is dat de leerkrachten beschikken over onderwijsmethoden en leermaterialen die hiervoor geëigend zijn. Het doel is dat leerkrachten in staat zijn procedures te ontwikkelen voor het selecteren van meer- en hoogbegaafde kinderen en te zorgen voor uitdagend onderwijs dat aansluit bij de mogelijkheden van elk individu. Om goede begeleiding te kunnen bieden zijn specifiekere competenties aan de orde. Deze zijn geformuleerd in de 'Checklist Vereiste Competenties' (Van Gerven, 2008).

Onderkenning van beginkenmerken en direct passende onderwijsmaatregelen kunnen in de praktijk leiden tot beter functionerend onderwijs. Dit zal ongetwijfeld voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen, maar ook voor hun medeleerlingen, leiden tot positievere effecten vanaf het begin van hun schoolloopbaan. Daarmee sluit het aan bij de invoering van Passend Onderwijs en doet het recht aan de verschillen van kinderen. De omgeving en het aanbod zal moeten aansluiten bij de onderwijsbehoeften van elke leerling. Leerkrachten spelen hierin een cruciale rol. Zij zullen bereid moeten zijn om te blijven leren van hun omgeving en door middel van een onderzoekende houding verbetering aan te brengen in hun praktijk.

3.1.3 Meer- en hoogbegaafde leerlingen

In navolging van *Drent en Van Gerven (2001)* versta ik onder begaafdheid het hebben van hoge intellectuele capaciteiten gecombineerd met een grote mate van creativiteit, een groot doorzettingsvermogen en een grote exploratiedrang. Kenmerken van begaafde leerlingen zijn onder andere een grote verbale vaardigheid, een sterk analytisch vermogen, vindingrijkheid bij het vinden van oplossingen, een goed geheugen, hoog leertempo en een brede algemene ontwikkeling.

In mijn onderzoek betrek ik zowel de meer- als hoogbegaafde leerlingen, omdat ik beide doelgroepen voor ogen wil houden bij het creëren van een passend aanbod. Ze liggen op dezelfde lijn van zorgbehoeften, zie hiervoor ook paragraaf 4.2.3. Toch ben ik me ervan bewust, dat hoogbegaafde leerlingen, naast de resultaten van dit onderzoek nog extra aanpassingen nodig zullen hebben. Ze kunnen gebruik maken van de aanpassingen die er worden gerealiseerd, maar dit zal naar verwachting nog te beperkt zijn.

3.2 Nieuwswaarde en belang van het onderzoek

Onderwijs voor meer- en hoogbegaafde leerlingen is de afgelopen jaren meer onder de aandacht gekomen. Men is er zich steeds meer van bewust dat ook deze leerlingen speciale zorg nodig hebben. Met het ontstaan van de 'Plusklassen', 'Leonardo scholen' en de ontwikkelingen voor 'Passend Onderwijs', worden scholen geconfronteerd met hun aanbod van zorg voor deze leerlingen. Veel schoolorganisaties hebben al diverse acties ondernomen en hebben een beleidsplan opgesteld of raadplegen aangeboden protocollen. Mijn onderzoek zal in eerste instantie van invloed zijn op de praktijk van OBS Molenakker, maar kan daarnaast wellicht enige nieuwswaarde hebben voor andere scholen. Het biedt mogelijk ook voor hen, nieuwe inzichten in het organiseren van een passend aanbod en begeleiding binnen een schoolorganisatie.

3.3 Praktische en maatschappelijke relevantie voor de eigen praktijk

Het onderzoek is ontstaan vanuit de vraag van leerkrachten, zorgteam en directie en is daarmee een actueel punt van zorg voor OBS Molenakker. Belangrijk is dat voorafgaand aan deze vragen, er al langere tijd een indirecte vraag van leerlingen ligt. Zij voeden met hun vragen en behoefte aan zorg, het handelen en denken van de leerkrachten. Dit zo bekeken, kan ik stellen, dat meer- en hoogbegaafde leerlingen op OBS Molenakker al langere tijd om 'aandacht' vragen.

Door te onderzoeken op welke manier wij als school een structurele bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van deze leerlingen, sluiten wij aan bij de zorgbehoefte van deze leerlingen.

Het belang van dit onderzoek ligt uiteindelijk bij de meer- en hoogbegaafde leerlingen van OBS Molenakker, maar biedt ook voor leerkrachten nieuwe handelingsadviezen. Leerkrachten moeten door dit onderzoek meer inzicht krijgen in de kenmerken van meer- en hoogbegaafde leerlingen, zodat zij deze leerlingen kunnen herkennen en erkennen. Leerkrachten kunnen pas zorgen voor goede begeleiding, als ze weten wie deze leerlingen zijn en wat ze nodig hebben. Daarvoor zullen leerkrachten en leerlingen met elkaar in gesprek moeten gaan. Gesprekken waarin leerlingen leren en gestimuleerd worden zelf aan te geven wat zij als hun sterke kanten beschouwen, wat hun voorkeuren en individuele behoeften zijn en welke ondersteuning en begeleiding zij denken nodig te hebben. Vanuit dit perspectief kunnen we 'Passend Onderwijs' praktisch vorm gaan geven in onze huidige praktijk en kan OBS Molenakker een school worden waar men samen, op een structurele manier, passend onderwijs kan bieden voor meer- en hoogbegaafde leerlingen.

3.4 Theoretische relevantie

Er is de laatste jaren veel onderzoek verricht omtrent hoogbegaafdheid en er zijn diverse materialen, beleidsplannen en protocollen ontwikkeld om het onderwijs zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij meer- en hoogbegaafde leerlingen. De onderzoeksvraag past in het kennisgebied integrale leerlingenzorg, door het aanbieden van een talentarrangement voor meer- en hoogbegaafde leerlingen en heeft betrekking op de volgende thema's:

- Passend Onderwijs
- Onderwijscontinuüm
- Levelwerk: envelopmodel
- Compacten & Verrijken

Het onderzoek heeft daarnaast betrekking op de volgende theorieën:

- Hoogbegaafdheid
- Inclusie
- Oplossingsgericht werken
- Handelingsgericht werken

3.5 Optimale opbrengst

De optimale opbrengst van dit onderzoek is, dat de leerkrachten op de hoogte zijn van de noodzaak om meer- en hoogbegaafde leerlingen onderwijs op maat te bieden. Dat ze deze leerlingen tijdig kunnen signaleren en in staat zijn om, in samenwerking met het zorgteam en ouders, een structureel aanbod met goede begeleiding te creëren voor deze leerlingen zodat óók zij passend onderwijs krijgen aangeboden.

4. Onderzoeksstrategie en theoretisch kader

Dit hoofdstuk geeft de functie en strategie van mijn onderzoek weer en biedt daarnaast een theoretisch kader met betrekking tot de thema's en modellen die ik in mijn onderzoek hanteer.

4.1 Onderzoeksfunctie en onderzoeksstrategie

In mijn onderzoek heb ik de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten, zorgteam en directie in kaart gebracht, met betrekking tot het creëren van een passend talentarrangement voor meer- en hoogbegaafde leerlingen op OBS Molenakker. Vervolgens heb ik een plan van aanpak ontworpen en gepresenteerd aan directie, zorgteam en leerkrachten. In het schooljaar 2009-2010 is dit arrangement geïmplementeerd, waarna de wensen en behoeften van de betrokkenen zijn vergeleken met de eerste meting en er een programma-evaluatie bij de leerkrachten heeft plaatsgevonden. Het betreft hier een exploratief onderzoek.

4.2 Theoretisch kader en conceptueel model

4.2.1 Hoogbegaafdheid

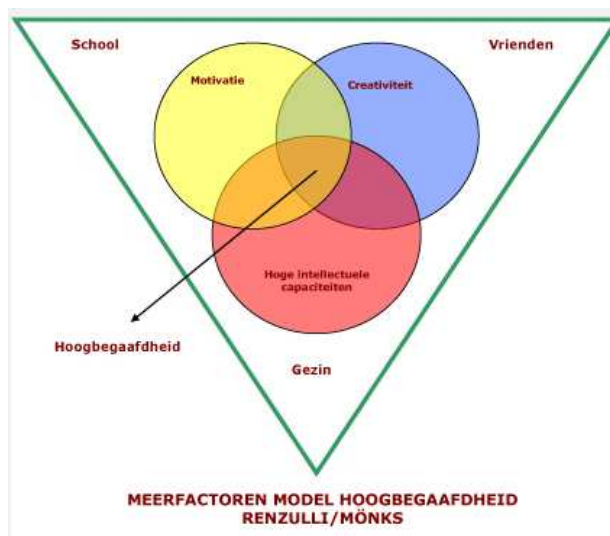
Twee à drie procent van de basisschoolleerlingen in het reguliere onderwijs is hoogbegaafd (*Lammers van Toorenburg, 2005*). Volgens *Webb, Meckstroth en Tolan (2000)* zijn er maar liefst 360.000 mensen in Nederland hoogbegaafd.

De termen hoogbegaafd en hoogintelligent worden vaak door elkaar gebruikt, een duidelijk onderscheid wordt niet door iedereen aangehouden. Er zijn verschillende visies over de begrippen hoogbegaafdheid en hoogintelligentie. Hieronder zal ik de meest besproken visies toelichten.

Hoogbegaafdheid wordt in de Nederlandse literatuur meestal beschreven aan de hand van het meerfactoren-model van *Mönks (1993)*. Dit model is gebaseerd op het triadisch model van *Renzulli (1979)*. In het *Handboek Hoogbegaafdheid (2009)*, beschrijft *van Gerven* de visies van *Renzulli (1979)* en *Mönks (1993)*. Volgens *Renzulli* is een persoon hoogbegaafd wanneer deze voldoet aan de volgende persoonlijkheidskenmerken:

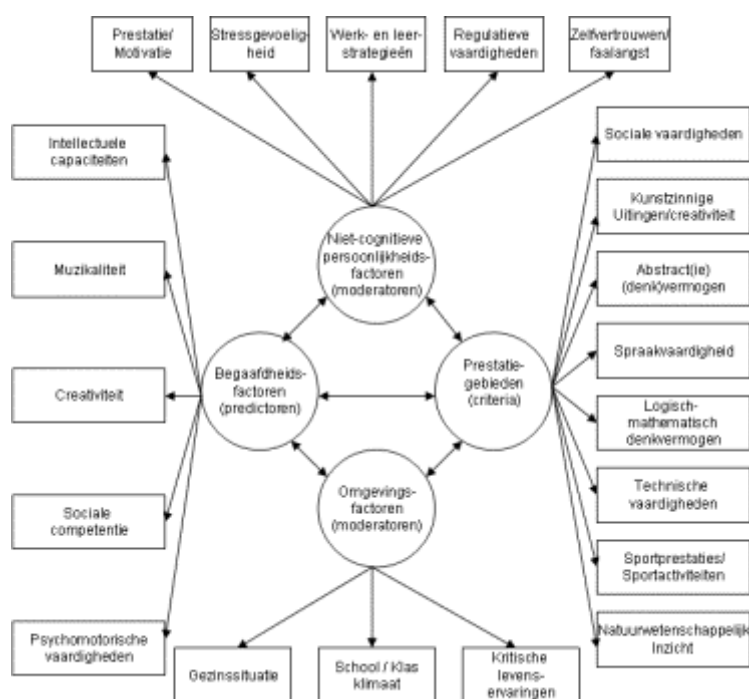
- hoge intellectuele vermogens; meestal met als grens een IQ van 130 of hoger
- taakgerichtheid en volharding (motivatie); doorzettingsvermogen om een taak te volbrengen.
- creatief vermogen; creatief zijn in het oplossen van problemen.

Mönks (1993) voegt aan deze beschrijving de drie omgevingsfactoren toe: school, vrienden en gezin. Deze factoren hebben invloed op het al dan niet harmonieus ontwikkelen van hoogbegaafdheid. In onderstaand model zijn de persoonlijkheidskenmerken centraal gesteld en de omgevingsfactoren verder in het model opgenomen.

figuur 4.1 Het triadisch (interdependentie)model van Renzulli (1979) en Mönks (1993)

Het model van *Heller & Ziegler (2000)* gaat verder en noemt meerdere kenmerken en factoren die invloed hebben op het uiteindelijke niveau van de hoogbegaafdheid (begaafdheidsfactoren, niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken, omgevingskenmerken en prestaties). De belangrijkste toevoeging zijn de niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken.

figuur 4.2 Multifactorenmodel van Heller (*Heller & Ziegler, 2000*)

Het meer-factoren-model van *Mönks (1993)* lijkt een beeld te schetsen van hoogbegaafde leerlingen die, behalve mogelijke aanpassingen in leerstof, geen behoefte hebben aan extra aandacht of begeleiding voor een harmonieuze ontwikkeling op de basisschool. Ik denk echter dat de niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken genoemd door *Heller & Ziegler (2000)* van belangrijke invloed zijn op de uiteindelijke ontwikkeling van hoogbegaafdheid.

Het is belangrijk om te bedenken dat wanneer de omgeving (school, vrienden, gezin) een hoogbegaafd kind niet begrijpt, het kind zich ongelukkig kan gaan voelen. Er moet rekening gehouden worden met alle factoren en gebieden die samenhangen met de hoge intelligentie van het kind, daarbij geldt dat ieder kind uniek is. Een kind wil niet 'anders' zijn en kan reageren door zijn gedrag aan te passen. Hij kan zich bijvoorbeeld aanpassen aan de groep en gaan onderpresteren. Dit kan uiteindelijk leiden tot verlies van motivatie en/of het niet langer benutten en uiten van creativiteit. Het kind wordt belemmerd in de ontwikkeling van deze gebieden, maar de hoge intelligentie blijft.

4.2.2 Passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen

Meer- en hoogbegaafde leerlingen hebben een andere aanpak nodig dan gemiddeld begaafde kinderen. Volgens een onderzoek van *Hoogeveen (2004)* is een onderwijs-omgeving voor (hoog)begaafde leerlingen adequaat te noemen als deze situatie functioneert als katalysator voor het tot uiting komen van de bekwaamheden/mogelijkheden van de (hoog)begaafde leerling. Er kan echter niet één onderwijsaanpassing genoemd worden, die dit in zijn totaliteit kan bieden voor iedere leerling.

Een combinatie van compacten en verrijking is in Nederland de meest gangbare aanpak voor meer- en hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs (*Drent, 2002*).

Compacten

Drent en Van Gerven (2002) omschrijven compacten als het overslaan van overbodige herhalings- en oefenstof en in bredere context het afstemmen van het leerstofaanbod op de (leer)eigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen. Er wordt een selectie gemaakt in de hoeveelheid verwerkingsopdrachten die een leerling maakt. Maar ook tijdens de instructiefase en het nabespreken van gemaakte opdrachten kan compacten worden toegepast om meer tegemoet te komen aan de leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen (*Drent & Van Gerven 2002*).

Compacten heeft enerzijds tot doel te voorkomen dat leerlingen zich gaan vervelen en gedemotiveerd raken, wanneer zij steeds leerstof moeten oefenen en herhalen die ze al beheersen. Anderzijds komt door het indikken tijd vrij die anders gevuld kan worden, namelijk met leerstof die een groter beroep doet op de intellectuele capaciteiten van deze leerlingen. Leerstof die ervoor zorgt dat ze 'leren te leren' (*Bronkhorst en Drent, 2001*), in de vorm van alternatieve, 'rijke' taken.

Verrijken

Door structureel te schrappen in het leerstofaanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen komt er dagelijks tijd vrij waarin de leerling kan werken aan verrijkingstaken. Verrijken vereist compacten. Essentieel voor een verrijkingstaak is het uitbreiden van de metacognitie; het kennisgebied dat gaat over hoe mensen kennis verwerven. *Bronset e.a. (2003)* onderscheiden voor deze verrijkingstaken verschillende doelstellingen, bij verschillende domeinen:

- vakinhoud;
- vak- of disciplinegebonden kennis over methoden en technieken van onderzoek;
- kennis over meer algemeen toepasbare procedures en strategieën om werk aan te pakken en (bij) te sturen;
- algemene kennis over leerprocessen;
- persoonsgebonden kennis van de leerling over zichzelf als lerende;
- kennis over samenwerkprocessen en de eigen rol daarin.

Verrijkingsonderwijs heeft als doel de vaardigheid van het leren te koppelen aan kennisontwikkeling.

Levelwerk

Levelwerk is een samenwerkingsproject van Cedin, Eduforce en Bekius Schoolmaterialen en biedt een gestructureerde leerlijn voor intelligente en (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs. Levelwerk staat los van andere methoden en de leerling werkt feitelijk op twee sporen, een gecompacte basislijn en een aanvullende verrijkingslijn. De materialen zijn per leerjaar gebundeld in een kist en opgesplitst in 5 perioden, telkens van vakantie tot vakantie. Het gevarieerde aanbod bestaat uit diverse materialen en opdrachten en is onderverdeeld in 3 vakgebieden: taal/lezen, rekenen en allerlei. De leerlingen werken vanuit een eigen leerlingmap, waarin ze met behulp van de routeboekjes de taal- en rekenles kunnen compacten en vervolgens gaan verrijken door te werken aan de opdrachten van de takenkaart.

Levelwerk biedt hiermee een totaalaanbod van verrijkende activiteiten op meerdere terreinen. Bij verrijking is het doel om de begaafde leerling meer uitdaging te bieden binnen de vakken rekenen, taal en begrijpend lezen. De onderdelen 'rekenen' en 'taal/lezen' in Levelwerk zijn dergelijke verrijkende opdrachten. Deze leerstof behoort een verplichtend karakter te hebben, geen vrijblijvendheid.

Daarnaast biedt Levelwerk in het onderdeel 'allerlei' de mogelijkheid om met eigen gekozen onderwerpen aan de slag te gaan, veelal onderwerpen uit de belangstellingssfeer van de leerling. In de vorm van werkstukken, foto- of filmpresentaties, een tentoonstelling of een maquette kan de begaafde leerling laten zien wat hij of zij 'in huis' heeft. Ook aangepaste opdrachten binnen het vakgebied 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' en opdrachten wat betreft samenwerking en hulp bieden aan anderen vallen onder dit onderdeel.

De leerkracht is hier meer de coach in de begeleiding van het proces. Doel van deze werkwijze is tweeledig: aansluiten bij de motivatie van de leerling en het oefenen van metacognitieve, maar ook sociaal-emotionele en creatieve vaardigheden.

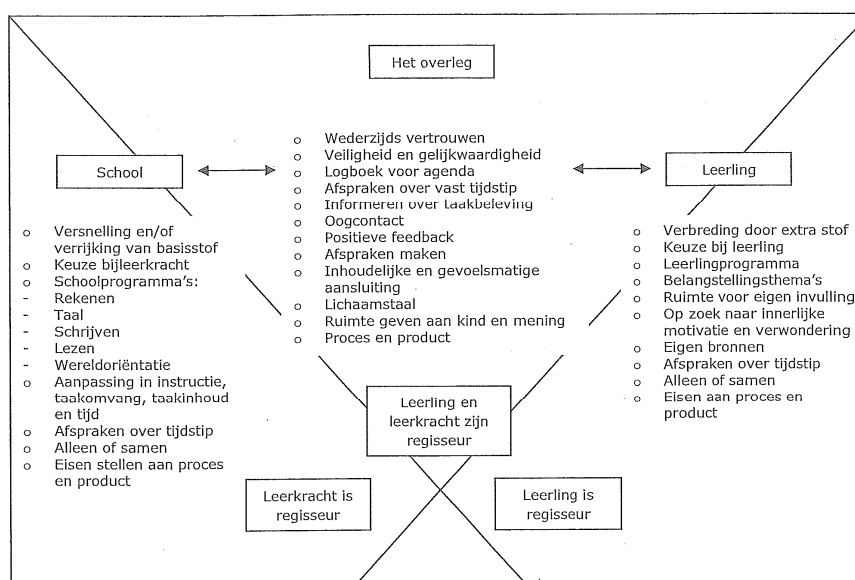
De inhoud van Levelwerk bevat een afwisseling in opdrachten. Ondanks deze afwisseling is er sprake van een duidelijke opbouw en structuur. Door de blokken heen komen de onderdelen steeds terug. Bij de keuze van de opdrachten is rekening gehouden met:

- de wijze waarop intelligente en hoogbegaafde leerlingen graag leren, met variëteit, afwisseling, open en gesloten opdrachten.
- de mogelijkheid voor een eigen creatieve invulling.
- het niveau, de lat ligt hoog en er wordt gestreefd naar ambitie.
- het opdoen van ervaringen in het oefenen van leerstrategieën, het leren 'leren', discipline en doorzettingsvermogen.
- het versterken van de sociaal en emotionele vaardigheden in een heterogene setting.
- een afwisseling tussen schriftelijk werk en uitdagende puzzels.
- schema voor planning, feedback en rapportage.

Levelwerk is verwerkt in een mindmap en opgenomen als *bijlage A*.

Envelopmodel

Aan de hand van het envelopmodel wordt enerzijds inzichtelijk gemaakt op welke onderdelen meer- en hoogbegaafde leerlingen aanpassingen op het reguliere onderwijs nodig hebben en stelt dit model anderzijds de leerkracht/de school in staat om professioneel deze begeleiding op te zetten (*Kuipers, 2002*).

Figuur 4.3 Het envelopmodel (Kuipers, J. 2002)

In het 'envelopmodel' staan drie onderdelen centraal.

- Het onderdeel '**school**', waarin vervroegde toelating, doorstroming, compacting en verrijking aan bod komen;

In het envelopmodel wordt vermeld dat de leerkracht verantwoordelijk is voor de keuze van de ingedikte en de verrijkingsstof. De leerkracht bepaalt wat de leerling moet maken, wat de inhoud is en wat de verwerkingsvorm moet worden. Er is geen sprake van een vrijblijvend karakter.

- Het onderdeel '**leerling**' waarin wordt ingegaan op verbreding, zoeken naar innerlijke motivatie en metacognitieve vaardigheden;

In het vorige onderdeel was de leerkracht verantwoordelijk voor het leerstofaanbod. In dit gedeelte is dat de leerling zelf, de leerling is producent van zijn eigen leerstof. De leerkracht is hierbij de coach, een stimulator en een bewaker van het proces.

- Het onderdeel '**overleg**', waarin het belang van een goede pedagogische kwaliteit aan bod komt.

In dit onderdeel komt de relatie tussen leerling en leerkracht aan bod en is het praten mét kinderen van belang. Een goede leerkracht kenmerkt zich door het kind aan te moedigen tot meedenken en meebeslissen. Op dat moment toont de leerkracht belangstelling voor de taakbeleving van het kind, geeft het kind voldoende ruimte om te reageren en biedt het kind uitzicht op succes.

Met ingrediënten uit het 'envelopmodel' beschikt de school over het recept om een goed plan van aanpak voor deze leerlingen te kunnen schrijven.

4.2.3 Passend onderwijs en Inclusief onderwijs

Voor 2012 is de Wet Passend Onderwijs gepland, waarin gestreefd wordt naar een sluitende aanpak van regulier en speciaal onderwijs. In het kader van Passend Onderwijs hebben basisscholen de opdracht gekregen om leerlingen met leer- en gedragsproblemen binnen de eigen school zorg op maat aan te bieden. Hiervoor werkt de school mee aan een veldinitiatief voor de regio Weert-Leudal-Thornerkwartier.

De scholen in deze regio's streven naar kwalitatief goed onderwijs; boeiend, betekenisvol, duurzaam en afgestemd onderwijs dat aansluit bij en rekening houdt met de mogelijkheden, behoeften en interesses van de leerlingen. De scholen streven naar afgestemde leerlingenzorg, waarbij verschillen tussen leerlingen als vanzelfsprekend worden geacht. Samen gaan de scholen op weg om passend onderwijs en een dekkend onderwijsaanbod te realiseren.

Landelijk bestaan er voor meer- en hoogbegaafden leerlingen nog vaak aparte bovenschoolse topklassen en zelfs aparte scholen. In mijn onderzoek ga ik uit van een inclusieve aanpak voor meer- en hoogbegaafde leerlingen, zodat zij op een passende wijze begeleid kunnen worden in hun eigen klas én door de eigen leerkracht.

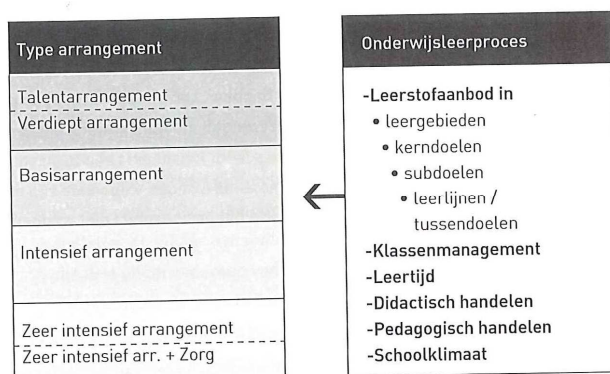
Inclusief onderwijs is niet hetzelfde als Passend Onderwijs. Passend Onderwijs is een landelijke beleidsoperatie en inclusief onderwijs een wereldwijd gedachtegoed dat langzaam terrein wint sinds De Salamanca Verklaring uit 1994 van de UNESCO. Inclusie gaat uit van de erkenning van de verschillen tussen leerlingen en daarbij om het creëren van een schoolomgeving die een ondersteunende en stimulerende plek kan zijn voor zowel personeel als leerling. Voor hoogbegaafde leerlingen betekent vorm geven aan inclusief onderwijs, dat zij actiever kunnen participeren aan het onderwijsprogramma en aan de schoolcultuur. Het gaat dan over het werken aan een school als gemeenschap waarbij prestaties worden gestimuleerd en toegejuicht. Een inclusieve school is een school in beweging.

In hun *Index voor inclusie* (2007) geven *Booth en Ainscow* aan dat inclusief onderwijs er zorg voor wil dragen, dat *alle* kinderen, met of zonder beperkingen onderwijs kunnen genieten in hun directe leefomgeving. Zij hebben een lijst met indicatoren opgesteld waarmee een school kan nagaan in hoeverre ze een inclusieve cultuur creëert (dimensie A), inclusief beleid maakt (dimensie B) en een inclusieve praktijk ontwikkelt (dimensie C). De schoolcultuur vormt hierin de basis van de schoolontwikkeling. Door een inclusieve schoolcultuur kunnen veranderingen in het beleid en de praktijk duurzaam gedragen worden door nieuw personeel en door de leerlingen.

Leerkrachten spelen bij de realisatie van deze waarden voor Inclusief onderwijs een cruciale rol. Vandaar dat ik in mijn onderzoek niet alleen uitga van ontwikkelingsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen, maar me tevens richt op de bekwaamheid en behoeften van leerkrachten. Zij moeten van structurele handvatten, leeractiviteiten en materialen worden voorzien, om deze 'inclusieve' omgeving voor deze leerlingen te kunnen creëren. Onderwijsveranderingen kunnen alleen succesvol zijn, als de mensen in het primaire proces centraal staan.

We streven er op onze school naar om voor alle leerlingen, in zowel onderwijsinhoudelijk als pedagogisch didactisch opzicht, een passend en gestructureerd onderwijsaanbod te realiseren. Leerkrachten accepteren dat er verschillen zijn in de maatschappij en dús ook op onze school. Uitgangspunt is dat ieder kind welkom is en recht heeft op gelijke kansen. Daarvoor moet er wel erkenning komen voor het feit dat de barrières die veel leerlingen in het onderwijs tegenkomen, niet primair het gevolg zijn van hun beperkingen, maar eerder van de manier waarop het onderwijs georganiseerd is en omgaat met de specifieke onderwijsbehoeften. De uitdaging voor Inclusief onderwijs is de ontwikkeling van individuele competenties die noodzakelijk zijn, om effectief in te kunnen spelen op de risico's en mogelijkheden van onze samenleving.

4.2.4 Het Onderwijscontinuüm

Figuur 4.4: onderwijsarrangementen omvatten alle elementen van het onderwijsleerproces

De CED-Groep heeft Het Onderwijscontinuüm geschreven, een werk- en denkwijze voor Passend Onderwijs. Het geeft antwoord op de vraag: hoe doen we op haalbare wijze recht aan verschillen? Onder passend onderwijs verstaan zij een reeks op elkaar aansluitende en elkaar aanvullende onderwijsarrangementen, die iedere leerling optimale kansen biedt op ontwikkeling van zijn of haar talenten en actief burgerschap. Het niveau van de leerling bepaalt in welk onderwijsarrangement hij terecht komt. Alle leerlingen volgen in principe het basisarrangement. Voor een kwart van de leerlingen is dit onvoldoende, zij hebben meer ondersteuning nodig. Zij krijgen bovenop het basisarrangement een intensief of zeer intensief arrangement. Voor het kwart van de leerlingen dat juist meer aan kan, wordt een verdiept of een talentarrangement samengesteld. Leerlingen die werken met een verdiept of een talentarrangement kunnen toe met minder instructie- en leertijd en hebben daarvoor in de plaats extra (portfolio) opdrachten. Er wordt in tegenstelling met het intensieve arrangement aan de onderkant niet geïntensiveerd, maar gereduceerd. Zowel bij 'stapelen' (intensiveren) als bij 'reduceren' worden elementen uit het onderwijsleerproces, zoals leertijd, vanuit het basisarrangement aangepast om passend onderwijs voor alle leerlingen te realiseren.

De onderwijsarrangementen sluiten nauw op elkaar aan en hiervoor zijn drie uitgangspunten van belang. Er wordt differentiatie gerealiseerd:

- **als verbijzondering van het algemene;**
dat betekent, werken met groepsplannen die zijn afgeleid van het schoolplan en individuele handelingsplannen als een verbijzondering of nadere specificering van het groepsplan, en dit slechts voor zover de noodzaak daartoe is gebleken.
- **door intensivering/reducering van het basisaanbod;**
Voor de verschillende groepen leerlingen wordt er per leergebied vastgesteld wat realistische doelen zijn. Vervolgens wordt per leergebied omschreven wat de leerlingen nodig hebben om deze doelen te halen. Dit resulteert in een basisarrangement, het intensieve arrangement, het zeer intensieve arrangement en ten slotte het verdiept arrangement en talentarrangement.
- **voor een beperkt aantal leerlingen.**
Een juiste verdeling van leerlingen over de verschillende onderwijsarrangementen is essentieel om gedifferentieerd werken uitvoerbaar te houden.

4.2.5 Oplossingsgericht werken

Van Gerven (2009) beschrijft in het *Handboek Hoogbegaafdheid* oplossingsgericht werken als een vanzelfsprekendheid om de leerling bij zijn eigen leerproces te betrekken. Er wordt hierbij aandacht besteed aan het exploreren van problematische situaties, waarbij men zo veel mogelijk nadruk legt op de zaken die wel goed gaan, op de uitzonderingen, op het probleem en op de kansen en uitdagingen.

Daarnaast geeft het *Handboek Hoogbegaafdheid* enkele belangrijke uitgangspunten van deze stroming volgens *De Shazer en Dolan (2007)* en *Furman (2006)*:

- De leerling is zelf de expert, zowel van zijn eigen probleem als van de oplossing.
- Geen enkel probleem is voortdurend aanwezig.
- We zoeken samen naar competenties en niet naar problemen; geen klachtgerichte maar een krachtgerichte aanpak.
- De situatie waarin succes al aanwezig is staat centraal.
- Het doel is om ook de kracht van de omgeving te gebruiken.
- Er wordt zo veel mogelijk 'oplossingsgerichte' taal gebruikt.
- Leerlingen zijn architect van hun eigen bestemming en doelen en zitten daarmee niet vast aan een diagnostisch label, aan sociale afkomst of aan een persoonlijke levensgeschiedenis.

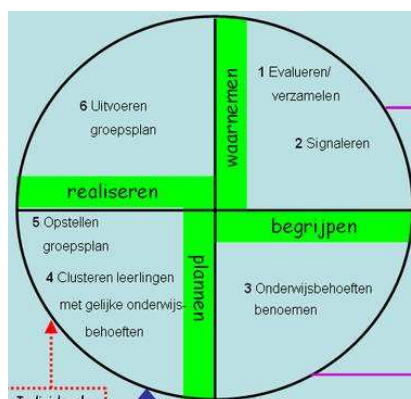
Het principe om de leerling centraal te stellen, lijkt zeker voor hoogbegaafde leerlingen bij uitstek geschikt en heel vanzelfsprekend. Toch vraagt oplossingsgericht werken veel van scholen en betekent het dat leerplannen en handelingsplannen niet meer door het team worden vastgesteld, maar altijd in overleg met de leerling.

4.2.6 Handelingsgerichte werken (HGW)

Handelingsgericht werken (*Pameijer & Beukering, 2004*) is een systematische manier van werken in de school gebaseerd op de uitgangspunten van Handelingsgerichte Diagnostiek, voor zover die relevant zijn voor een leraar of IB-er. Het model van handelingsgerichte diagnostiek, dat sinds eind jaren negentig een heel vernieuwde en gangbare werkwijze is binnen Nederland en Vlaanderen, sluit tevens goed aan bij het oplossingsgericht werken. Zo benadrukken *Pameijer en Beukering (2004)* hoe belangrijk het is om bij het diagnosticeren samen te werken. Door expliciet aandacht te besteden aan de sterke kanten van de leerling en de context van de leerling erbij te betrekken, kan men een goed advies geven over de gewenste aanpak op school en thuis.

Voor handelingsgericht werken (HGW) gelden zes uitgangspunten, gebaseerd op Handelingsgerichte diagnostiek (HGD):

1. het draagt bij tot het formuleren van onderwijsbehoeften van de leerling;
2. de diagnostische werkwijze is systematisch en transparant;
3. het diagnostische proces is doelgericht;
4. er wordt gewerkt vanuit een transactioneel referentiekader;
5. leraren, IB-ers, ouders, kind en diagnosticus werken constructief samen;
6. positieve aspecten van leerling, leraar, IB-er en ouders zijn van groot belang.

Figuur 4.5 Cyclus Handelingsgericht werken (HGW)

4.3 Toelichting op keuze en vooronderstelling

De theoretische achtergronden zijn nodig om de zorg in de school af te kunnen zetten tegen wat de literatuur erover zegt. Dat betreft zowel de uitspraken over de inhoud van de begeleiding als de vorm waarin deze wordt aangeboden. De theorie loopt als een rode draad door mijn onderzoek en geeft de kaders weer, waarbinnen ik mijn onderzoeksvraag kan beantwoorden en implementatie kan uitvoeren.

De theorie over hoogbegaafdheid is essentieel voor mijn onderzoek, aangezien dit het hoofdthema van mijn onderzoeksvraag is. De achtergrondinformatie laat diverse modellen zien, die ik tijdens mijn onderzoek zal gebruiken om tot een passend aanbod te komen voor meer- en hoogbegaafde leerlingen in ons onderwijs. Het passend aanbod wordt omschreven, door uit te gaan van het compacten en verrijken. Deze aanpak blijkt een perfecte aanvulling te zijn op het huidige onderwijs en moet uiteindelijk zorgen voor een uitdagend leerstofaanbod en meer effectieve leertijd.

Gedifferentieerd lesgeven wordt in het gehele onderwijs als belangrijke werkwijze erkend. De gedachte achter differentiatie is dat een leerling op school komt met zijn eigen leerstijl. Daarom moeten leraren, om zo effectief mogelijk te onderwijzen, tijdens het lesgeven rekening houden met de inhoud en voor wie deze bestemd is. Het doel van de gedifferentieerde klas is actief plannen en voortdurend elke leerling helpen om zo ver en zo snel mogelijk te vorderen in het leercontinuüm. Differentiëren is de mogelijkheid creëren leerlingen te stimuleren het beste uit zichzelf te halen.

Levelwerk past binnen de ontwikkelingen van 'Passend Onderwijs' en biedt een antwoord op het vaststellen van de onderwijsbehoefte. Immers, er kan met levels, blokken en cellen geschoven worden om op deze wijze de onderwijsbehoefte van elke leerling passend te maken. Het 'envelopmodel' van *Kuipers (2002)* ga ik daarnaast gebruiken bij het ontwikkelen van een praktijkplan. Dit schema biedt, samen met de achtergrondinformatie over hoogbegaafdheid, compacten en verrijken, een totaaloverzicht van passend onderwijs voor meer- en hoogbegaafde kinderen.

Door mijn onderzoek wordt het voor leerkrachten mogelijk om binnen 'Passend Onderwijs' de leerlingen een 'zorg'-arrangement als passend aan te kunnen bieden. Hiervoor hanteer ik het *Onderwijscontinuüm van de CED groep* en gebruik ik de *Index voor inclusie (Booth en Ainscow, 2007)* als leidraad voor het onderzoek. Samen leven en samen werken heeft als fundament een inclusief schoolsysteem nodig waarin kinderen, ongeacht hun verschillen, elkaar kunnen ontmoeten en van en met elkaar kunnen leren. Mijn onderzoeksvraag zal uiteindelijk antwoord geven op een vraag die gesteld is vanuit de behoeften voor passend onderwijs van leerkrachten, leerlingen en ouders op OBS Molenakker. Daarmee onderschrijf ik ook de invloed van inclusie op de verdere uitvoering en uitwerking van mijn onderzoek. Ik wil namelijk een schoolsituatie creëren waarin meer- en hoogbegaafde leerlingen een verdiept of talentarrangement krijgen aangeboden in de eigen klas en door de eigen leerkracht en waarin er samenwerking kan plaatsvinden tussen verschillende (Leonardo) scholen en externe instanties.

Zoals ook wordt uitgaat in de *Index voor inclusie* gaat mijn onderzoek uit naar het:

- creëren van inclusieve cultuur
- creëren van inclusief beleid
- creëren van inclusieve praktijk

Tot slot gebruik ik het oplossingsgericht werken en de handelingsgerichte diagnostiek om samen met leerlingen en leerkrachten zorg te dragen voor een geschikte leeromgeving op OBS Molenakker. Een dergelijke aanpak heeft consequenties voor de professionaliteit van de leerkracht. Pasklare oplossingen bestonden al niet, maar bestaan dan zeker niet. De leerkracht zal voortdurend hypothesetoetsend, reflecterend, evaluerend en dus onderzoeksmatig moeten werken, en dat alles in een samenwerking met de leerling en diens omgeving.

5. Methode

5.1 Doelgroep van het onderzoek

Tot de doelgroep van mijn onderzoek behoren:

- 12 leerkrachten van de 11 groepen 4 t/m 7 op OBS Molenakker. Ik bevraag hen naar hun wensen en behoeften en begeleid hen bij de implementatie van het programma. Zij zullen uiteindelijk mijn onderzoek moeten gaan dragen en een plek gaan geven in de dagelijkse praktijk op OBS Molenakker.
- 30 leerlingen uit de groepen 4 t/m 7. Dit zijn gemiddeld 2 tot 3 leerlingen per groep. Zij zijn geselecteerd aan de hand van de volgende criteria:
 - 0 hoge A-scores bij Cito LVS en goede scores op de methodegebonden toetsen;
 - 0 goede werkhouding, werktempo en werkverzorging;
 - 0 nominatie door de leerkracht.
- De directie (1 directeur), het zorgteam (2 IB-ers) en de bouwcoördinatoren (2 leerkrachten) van OBS Molenakker. Zij geven de visie, de huidige situatie en de ontwikkelpunten weer van OBS Molenakker.

5.2 Deelvragen

In mijn onderzoek probeer ik een antwoord te vinden op de volgende onderzoeksvraag:

“Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden met een passend aanbod voor hoog- en meerbegaafde leerlingen?”

Om de onderzoeksvraag volledig te kunnen beantwoorden, ga ik onderzoek doen aan de hand van twee deelvragen. De eerste deelvraag zal uitgevoerd worden in het eerste studiejaar, waarbij deelvraag 2 een vervolg hierop zal zijn door het invoeren van Levelwerk als talentarrangement in de praktijk.

Deelvraag 1:

Wat zijn de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten en directie ten aanzien van een talentarrangement in de klas?

Deelvraag 2

Wat is het effect van implementatie en uitvoering van een talentarrangement in de praktijk?

5.3 Onderzoeksplanning

<u>Periode:</u>	<u>Activiteiten:</u>	<u>Verwerken in:</u>
Maart 2009	- observatie scholen - inventarisatie materialen	= vooronderzoek
April	- vragenlijst leerkrachten (werkwijze) - interview IB-er - informatie Leonardoschool	= vooronderzoek
Mei	- leerkrachten, directie en zorgteam: invullen van de digitale checklist Hoogbegaafden-wijzer Basisonderwijs (SLO) - conferentie Hoogbegaafdheid	= deelvraag 1

Juni	- interview 10 leerlingen (2 bijeenkomsten) - plan presenteren aan directie/ team	= deelvraag 1
Juli	- aanschaf van de materialen - uitwerken van gegevens	Afronding deelvraag 1
Augustus	- uitwerken van gegevens	
September	- planningsgesprek IB-er over implementatie - levering van de materialen (controleren en verwerken)	= deelvraag 2
Oktober	- presentatie aan het team: theorie, onderzoek en implementatietraject - leerlingen selecteren - voorbereiden implementatie	= deelvraag 2
November	- start implementatie - evaluatie vragenlijst ontwikkelen - implementatie ondersteunen, leerkrachten begeleiden	= deelvraag 2
December	- eerste evaluatie moment (vragenlijst deel 1) - implementatie ondersteunen, leerkrachten begeleiden	= deelvraag 2
2010		
Januari	- tweede evaluatiemoment (vragenlijst deel 2) - evaluatiegesprekken met leerlingen	= deelvraag 2
Februari	- leerkrachten, directie en zorgteam: invullen checklist Hoogbegaafdenwijzer BaO (SLO)	= deelvraag 2
Maart	- uitwerken van deelvraag 2 - afronden van het onderzoek	Afronding deelvraag 2
April	- afronden van het onderzoek	AFRONDING ONDERZOEK

5.4 Dataverzameling en data-analyse

‘Kan o.b.s. Molenakker een talentarrangement aanbieden met een passend aanbod voor hoog- en meerbegaafde leerlingen?’

	Doelgroep	Dataverzameling	Data-analyse	Tijdpad
Deelvraag 1				
Wat zijn de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten en directie ten aanzien van een talentarrangement in de klas?	Zorgteam	Interview IB-er	Interview IB-er geeft eerste signalen van ontwikkelpunten (= start hulpvraag)	Mei t/m augustus 2009
	Directie	Vragenlijst voor de directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. (vragenlijst SLO met gesloten vragen)	Vragenlijst SLO biedt totaal overzicht van beginsituatie en ontwikkelpunten en zorgt samen met punten van leerlingen voor een juist vervolg van onderzoek.	
	Zorgteam			
	Leerkrachten			
	Leerlingen	Interview leerlingen (oplossingsgericht werken – mindmap)	Interview leerlingen geeft inzicht in sterke en zwakke punten vanuit leerling perspectief.	
IMPLEMENTATIE:				

Deelvraag 2				
Wat is het effect van implementatie en uitvoering van het talentarrangement in de praktijk?	Leerlingen	Interview leerlingen (oplossingsgericht - mindmap)	Interview leerlingen wordt herhaald om verschil kenbaar te maken.	Januari t/m april 2010
	Directie Zorgteam Leerkrachten	Vragenlijst directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. (vragenlijst SLO met gesloten vragen)	Vragenlijst SLO is herhaling om vooruitgang te bepalen en (nieuwe) ontwikkelpunten weer aan de orde te stellen.	
	Leerkrachten	Vragenlijst leerkrachten (gesloten- en schaalvraag)	Vragenlijst voor leerkrachten om ontwikkeling en implementatie te kunnen beoordelen.	

5.4.1 Dataverzameling bij deelvraag 1

Wat zijn de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten en directie ten aanzien van een talentarrangement in de klas?

Voor deze eerste deelvraag zijn de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten, zorgteam en directie in kaart gebracht. Deze personen behoren tot de primaire doelgroep van mijn onderzoek. Ik heb gekozen voor een gestructureerd interview met de IB-er, een groepsinterview met de leerlingen en een vragenlijst voor directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. Dit heeft geleid tot de invoering van Levelwerk.

De 6 gestructureerde vragen van het **interview met de IB-er (bijlage B)** zijn op een opbouwende wijze opgesteld en hebben tot de hulpvragen van de school geleid. Dit heeft de basis gelegd voor het verloop van mijn onderzoek.

De **vragenlijst (bijlage C)** die ik heb gebruikt om de ontwikkelpunten van directie, zorgteam en bouwcoördinatoren vast te leggen, is een bestaande lijst van Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) genaamd 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs'. De lijst bestaat in totaal uit 93 gesloten vragen (met deelvragen) en heeft als doel aandachtspunten te bieden bij het opstellen van beleid voor (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs, het implementeren van dit beleid en het vastleggen van dit beleid in een beleidsdocument. De checklist bestaat uit vijf onderdelen:

1. *Algemeen*
2. *Signalering en diagnosticering in de praktijk*
3. *Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding*
4. *Evaluatie*
5. *Het opstellen van een beleidsstuk*

Elk onderdeel bestaat uit een aantal aandachtspunten. Achter elk aandachtspunt kan aangegeven worden of het punt op school aanwezig is door het aankruisen van het vakje 'Ja' of 'Nee'. Vervolgens kan op een driepuntsschaal worden aangegeven in hoeverre de school dit aandachtspunt belangrijk vindt. Tenslotte wordt vermeld welk aandachtspunt als ontwikkelpunt wordt beschouwd. Vragen die met een meerderheid worden aangeduid als ontwikkelpunt, worden meegenomen in mijn onderzoek. Aangezien de lijst door 5 personen is ingevuld, ligt de grens van een meerderheid op >60%. Ontwikkelpunten vanaf 80% zijn vermeld in de resultaten van dit onderzoek, omdat dit een verder onderscheid maakt in de meest noodzakelijke ontwikkelpunten.

Ik heb voor deze vragenlijst gekozen, omdat uit mijn vooronderzoek is gebleken dat er nog geen beleid is voor de begeleiding van meer- en hoogbegaafde leerlingen en dat dit wel wenselijk is voor de toekomst. Door de opzet van deze vragenlijst wordt de beginsituatie in kaart gebracht en geeft het ontwikkelpunten weer die van belang zijn voor de voortgang van het onderzoek.

Het **groepsinterview dat met de leerlingen (bijlage D)** is gehouden, bestaat uit 2 bijeenkomsten van een half uur. Ik heb ervoor gekozen om het interview tweemaal in een groepje van 5 leerlingen plaats te laten vinden, om inhoudelijk dieper op de antwoorden in te kunnen gaan en de leerlingen de mogelijkheid te geven om op elkaar te reageren. De leeftijden in elk groepje waren verschillend, aangezien het diverse leerlingen uit de groepen 4 t/m 8 betrof. De groepsbespreking moest de leerlingen uitnodigen en uitdagen om op de diverse niveaus mee te denken. De leerlingen die mee hebben gedaan aan het interview zijn in overleg met de IB-er geselecteerd op basis van (diagnose) hoogbegaafdheid of een nominatie door de leerkracht.

Tijdens de eerste bijeenkomst zijn er enkele vragen gesteld over het werken op school en over hun ervaringen hiermee. Uiteindelijk hebben ze het werken op school een punt toegekend door antwoord te geven op de stelling: **de taken die ik op school krijg, passen bij mij!** Het gegeven punt is in een gesprek met de leerlingen toegelicht en er is op een oplossingsgerichte manier naar een verbetering van dit punt gevraagd. Door te kiezen voor een schaalvraag, is de mening van de leerlingen meetbaar geworden en zijn ze op een oplossingsgerichte manier bij het ontwikkelproces van mijn onderzoek betrokken geweest.

In de tweede bijeenkomst zijn ze aan de slag gegaan met een opdracht waarin hen gevraagd werd om na te denken over de ideale praktijksituatie voor meerbegaafde kinderen op OBS Molenakker. De leerlingen zijn in elk groepje gaan brainstormen en hebben hun ontwikkelpunten omgezet in een mindmap. Ook hierbij gingen de leerlingen op een oplossingsgerichte manier aan de slag en zijn wensen en behoeften direct gecategoriseerd en aan elkaar toegelicht.

De gegevens van alle ondervraagde personen hebben het advies bepaald voor de gewenste praktijksituatie voor hoog- en meerbegaafde leerlingen op OBS Molenakker. Dit heeft geleid tot de aanschaf en invoering van Levelwerk.

5.4.2 Dataverzameling bij deelvraag 2

Wat is het effect van implementatie en uitvoering van een talentarrangement in de praktijk?

Het talentarrangement, dat bij deelvraag 2 is onderzocht, bestaat uit de werkwijze en het aanbod van Levelwerk. Levelwerk is een leerlijn voor intelligente en (hoog)begaafde leerlingen in de groepen 3 t/m 8 en biedt een ruim aanbod aan verrijkende activiteiten op diverse leergebieden. Het leerstofaanbod wordt, door gebruik te maken van de materialen en werkwijze van Levelwerk, op een gestructureerde wijze geïntegreerd in de dagelijkse praktijk.

Om het effect van de implementatie en uitvoering te kunnen beoordelen, heb ik gebruik gemaakt van een eenmalige effectmeting bij alle betrokkenen. Daarvoor heb ik dezelfde methoden gehanteerd als bij deelvraag 1, namelijk het groepsinterview met de leerlingen en de 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer' (SLO) voor directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. De leerkrachten die hebben deelgenomen aan de implementatie van Levelwerk, hebben op twee momenten in het traject een door mijzelf ontwikkelde vragenlijst ingevuld.

De **vragenlijst 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs'** (*bijlage C*) van het SLO, is nogmaals ingevuld door dezelfde personen: directie, zorgteam en de bouwcoördinatoren.

Ik heb ervoor gekozen om alleen deel 1 (*Algemeen*), deel 2 (*signalering en diagnosticering in de praktijk*) en deel 3 (*Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding*) in te laten vullen aangezien de ontwikkeling met name op deze eerste delen is gericht. De andere delen (*'Evaluatie'* en *'Het opstellen van een beleidsstuk'*) zijn in een later stadium weer van belang, wanneer het talentarrangement volledig geïmplementeerd is en men over kan gaan tot het schrijven van een beleid op hoogbegaafdheid. Door de antwoorden van deze eerste drie delen schematisch met elkaar te vergelijken, zijn veranderingen in de ontwikkeling zichtbaar en zijn nieuwe aandachtspunten aantoonbaar.

Het **interview met de leerlingen** (*bijlage D*) is opnieuw afgenomen in twee groepen van elk 5 leerlingen en bestaat 1 bijeenkomst van een half uur. Ik heb ervoor gekozen om dezelfde leerlingen aan dit interview mee te laten doen, zodat zij hebben kunnen ervaren dat er iets met hun ontwikkelpunten van de vorige keer is gedaan. Ik heb ze bevraagd naar merkbare veranderingen in de praktijksituatie. De leerlingen hebben nogmaals een punt gegeven op de stelling: **de taken die ik op school krijg passen bij mij!** Deze punten zijn opnieuw toegelicht door alle leerlingen. Met alle gegevens is ook weer een mindmap gemaakt, waarop nieuwe of nog niet aangepakte ontwikkelpunten staan vermeld. De mindmaps van de twee meetmomenten zijn naast elkaar gelegd om veranderingen op leerling-perspectief vast te kunnen stellen.

Er is bij het beantwoorden van deelvraag 2 ook een **vragenlijst** (*bijlage E*) ingevuld door 11 **leerkrachten** die met enkele leerlingen uit hun groep hebben meegewerkt aan de implementatie van een talentarrangement in de klas. Tijdens de eerste periode (herfstvakantie-kerstvakantie; 7 weken) hebben zij een vragenlijst met 3 onderdelen ingevuld. De 3 onderdelen van de vragenlijst betreffen:

- 11 vragen over de voorbereiding,
- 16 vragen over het ingevoerde talentarrangement,
- 15 vragen over de implementatie.

De gesloten vragen zijn ingevuld door middel van een 5-puntsschaalverdeling (van niet/nee naar ja/volledig), waar telkens ook ruimte is geweest voor persoonlijke opmerkingen of aandachtspunten. De laatste vraag is een schaalvraag, waarbij de leerkrachten de huidige werkwijze hebben beoordeeld met een punt tussen de 1 en 10. Daarna heeft men aangegeven hoe dit punt volgens hen verbeterd kon worden.

Tijdens het eerste evaluatiemoment, halverwege de periode, zijn deel 1 (voorbereiding) en deel 2 (invoering van een talentarrangement) ingevuld. De leerkrachten hebben hierbij de mogelijkheid gehad om voor zichzelf aandacht- of verbeterpunten te formuleren waar ze de tweede helft van deze periode aan hebben kunnen werken.

Na de afronding van de eerste implementatieperiode is de vragenlijst weer ingevuld door de leerkrachten. Deel 2 (invoering van een talentarrangement) is hierbij opnieuw ingevuld en deel 3 (implementatie) voor de eerste keer. Uiteindelijk hebben alle leerkrachten een punt gegeven voor de manier van werken na de invoering van een talentarrangement.

Ik heb hiervoor gekozen, zodat leerkrachten hun vorderingen ten aanzien van de implementatie kunnen vastleggen en daarmee het uiteindelijke proces beter kunnen beoordelen.

5.4.3 Data-analyse bij deelvraag 1 en deelvraag 2

Bij het verzamelen en analyseren van alle gegevens ben ik, per bron, als volgt te werk gegaan:

- Analyseren van de gegevens verkregen vanuit het interview met de IB-er:

Tijdens het afnemen van het interview heb ik alle belangrijke zaken onder de vraag genoteerd. Vervolgens heb ik alle antwoorden met de IB-er besproken om de correctheid en volledigheid te kunnen vaststellen. Bij de resultaten van dit onderzoek staat een korte samenvatting beschreven van dit interview met de belangrijkste hulpvragen en ontwikkelpunten op een rijtje.

- Analyseren van de gegevens verkregen vanuit de 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer':

Voor het beantwoorden van deelvraag 1 zijn alle 5 de delen van de 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer' (SLO) ingevuld: 'Algemeen', 'Signalering en diagnosticering in de praktijk', 'Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding', 'Evaluatie' en 'Het opstellen van een beleidsstuk'. Bij elk deel zijn de ontwikkelpunten in kaart gebracht en zijn de ontwikkelpunten die door een meerderheid (80%) worden aangegeven in een tabel verwerkt. Hieruit is duidelijk geworden welke ontwikkelpunten men het belangrijkste vindt. Bij het beantwoorden van de tweede deelvraag zijn de onderdelen 1 tot en met 3 van de 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer' (SLO) nogmaals ingevuld en zijn de gegevens in de tabel bijgeschreven.

- Analyseren van de gegevens van de leerlingen, verkregen vanuit de vragenlijsten, interviews en mindmaps:

De vragenlijsten en vragen van de interviews zijn verwerkt in een tabel, waarbij alle antwoorden per leerling zijn weergegeven. Deze antwoorden zijn vervolgens door de leerlingen in een mindmap verwerkt en later door mijzelf met kwalitatieve gegevens vanuit de interviews aangevuld. De verwerking van het tweede meetmoment is op dezelfde wijze uitgevoerd en de twee mindmaps zijn uiteindelijk met elkaar vergeleken. Daarbij heb ik gekeken naar de overeenkomsten en verschillen tussen de bestaande en nieuwe ontwikkelpunten van de leerlingen en is het verschil door middel van een asterisk (*) zichtbaar gemaakt.

- Analyseren van de gegevens verkregen vanuit de vragenlijsten van leerkrachten:

De gegevens van deel 1 (vragen met betrekking tot de voorbereiding) zijn per leerkracht geclusterd en gebruikt bij de ondersteuning en coaching van de leerkrachten tijdens de begeleidingsmomenten. Gegevens uit deel 2 (vragen over de ervaring met de invoering) zijn de eerste maal bewaard gebleven om in februari nogmaals te bekijken.

Deel 3 (vragen over de tevredenheid van de implementatie van Levelwerk) is in februari voor de eerste keer ingevuld.

Alle gegevens van deel 2+3 zijn uiteindelijk verwerkt in een tabel en belangrijke zaken zijn omgezet in een grafiek (figuur 11 en 12). Omdat de spreiding nogal groot was, heb ik ervoor gekozen om de uiterste waarden op de vijf puntsschaal bij elkaar te voegen: 1+2 samen als nee/niet en 4+5 samen als ja/volledig. Op deze manier werd de mening van de leerkrachten ondergebracht in 3 waarden: nee, soms, ja.

5.5 Resultaten van de gegevens

Aangezien het een onderzoek is met veel kwantitatieve en kwalitatieve gegevens heb ik de resultaten van het onderzoek in de volgende paragrafen per deelvraag beschreven om ze in hoofdstuk 6 met elkaar te kunnen koppelen tot het schrijven van een conclusie.

5.5.1 Resultaten van de gegevens bij deelvraag 1

Bij deelvraag 1 heb ik gegevens verkregen vanuit 3 bronnen: interview IB-er, vragenlijst directie/zorgteam/bouwcoördinatoren en een interview met 10 meerbegaafde leerlingen.

➤ Interview IB-er

De IB-er heeft de situatie beschreven zoals die op het moment van afname was en zoals deze geformuleerd staat in de zorggids van de school. Hoog- en meerbegaafde leerlingen hoeven niet alle opdrachten volledig te maken en ze krijgen extra stof dat veelal bestaat uit werkboekjes. Het hangt van de leerkracht af wat er precies gebeurt en de IB-er geeft hierbij suggesties. Een enkele keer wordt er, in overleg met ouders, voor gekozen om het kind te laten versnellen.

Het is volgens de IB-er van belang dat leerkrachten meer bekend raken met hoogbegaafdheid en meer kennis ontwikkelen over het signaleren en begeleiden van deze leerlingen. Het is voor de school een ontwikkelpunt om een structurele aanpak met genoeg variatie en doorgaande lijn op te zetten. De IB-er formuleert in het interview 2 hulpvragen:

1 Hoe kunnen we ervoor zorgen dat leerkrachten theoretisch op de hoogte zijn van hoogbegaafdheid en in staat zijn deze leerlingen te signaleren?

2 Welke structurele aanpak past binnen onze school en sluit aan op de behoeften van deze kinderen?

➤ Vragenlijst 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs' (SLO)

De vragenlijst is ingevuld door de directeur, 2 intern begeleiders en 2 bouwcoördinatoren. Items die door $\geq 80\%$ zijn benoemd, staan in onderstaand schema vermeld en vertegenwoordigen de belangrijkste ontwikkelpunten.

item	Belangrijkste ontwikkelpunten bij het onderdeel 'Algemeen'	Mei 2009
1.2	De school heeft een visie op onderwijs waarin duidelijk wordt: hoe de ontwikkeling van (hoog)begaafde leerlingen binnen het onderwijs optimaal vormgegeven kan worden.	80%
4.2	De teamleden hebben als team een praktische werkdefinitie over (hoog)begaafdheid, die gedeeld wordt door het hele team en waar ieder teamlid van op de hoogte is.	80%
6.2	Tenminste één van de teamleden of een voor dit onderwerp speciaal ingestelde stuurgroep: coördineert de activiteiten die op school rond het thema (hoog) begaafdheid worden ondernomen.	80%
Item	Belangrijkste ontwikkelpunten bij het onderdeel 'Signaleren en diagnosticeren in de praktijk'	
7.2	Leerkrachten zijn op de hoogte van: de kenmerken en specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen.	100%
7.3	Leerkrachten zijn op de hoogte van: de kenmerken en specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde onderpresteerders.	100%
16	Alle leerkrachten maken (bij voorkeur) gebruik van hetzelfde op (hoog) begaafdheid gerichte signaleringsinstrument.	100%
8.4	Leerkrachten zijn op de hoogte van het feit dat bepaalde groepen (hoog)begaafde leerlingen moeilijk te herkennen zijn (leerlingen met een andere culturele achtergrond).	80%
Item	Belangrijkste ontwikkelpunten bij het onderdeel 'Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding'	

21	Leerkrachten zijn op de hoogte van de specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen.	100%
23	Wanneer een leerling (hoog)begaafd blijkt te zijn, wordt een vaste procedure gevolgd om te komen tot de meest geschikte vorm van begeleiding.	100%
22.2	Leerkrachten zijn op de hoogte van de volgende mogelijke begeleidingsmaatregelen Voor (hoog)begaafde leerlingen: compacten	80%
22.3	Leerkrachten zijn op de hoogte van de volgende mogelijke begeleidingsmaatregelen - voor (hoog)begaafde leerlingen: verrijkingsonderwijs binnen de eigen groep - voor (hoog)begaafde leerlingen: verrijkingsonderwijs buiten de eigen groep	80%
26	Uit de door de school mogelijk te bieden begeleidingsvormen wordt een keuze gemaakt op basis van het plan van aanpak	80%

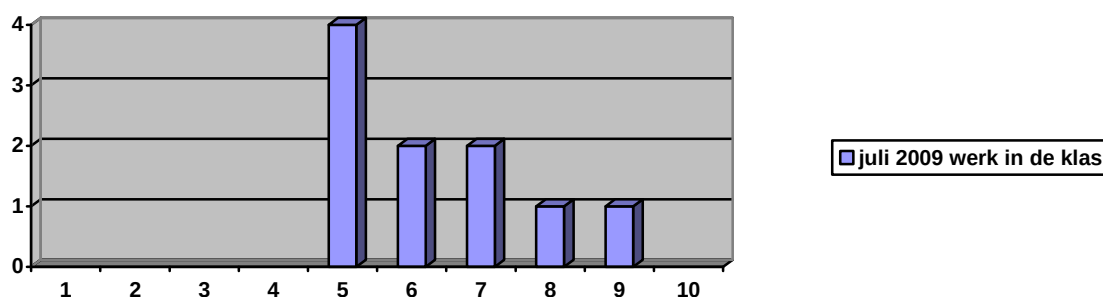
Figuur 5.1 Overzicht met ontwikkelpunten uit de 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer'

Uit elk onderdeel zijn specifieke ontwikkelpunten naar voren gekomen. Zo hechten alle betrokkenen veel waarden aan de items 7.2, 7.3, 16, 21 en 23. Waarbij item 7.2, 7.3 en 21 allemaal neerkomen op de behoefte tot het informeren van leerkrachten over de specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafden en onderpresteerders. Bij item 16 wordt er gevraagd naar het gebruik van één gericht signaleringsinstrument en ook item 23 vraagt een vaste procedure in de vorm van begeleiding.

➤ Interview meerbegaafde leerlingen van OBS Molenakker

Tijdens het interview is door 9 van de 10 leerlingen aangegeven, dat ze altijd snel klaar zijn met de basistaken en dat de oefenmaterialen in de klas meestal erg gemakkelijk zijn. Extra werk wordt pas gegeven nadat ze klaar zijn met hun verplichte taken. Dit extra werk bestaat uit diverse materialen en verwerkingsvormen, maar is leerkracht en leerjaar afhankelijk. De materialen die worden genoemd, komen overeen met de inventarisatie van materialen tijdens het vooronderzoek.

In deze bijeenkomst hebben de kinderen op de volgende stelling gereageerd: **“De taken die ik op school krijg, passen bij mij!”** Bijlage D geeft een overzicht van alle punten en persoonlijke verklaringen die gegeven zijn door de leerlingen.

figuur 5.2 overzicht van de punten op de stelling: “De taken die ik op school krijg passen bij mij!”

Bovenstaand figuur laat zien dat er 4 leerlingen zijn die de stelling als onvoldoende beoordelen. Enkele reacties op de lage waardering in figuur 6 zijn:

- “Ik krijg bijna nooit moeilijke taakjes en vind de sommen uit het werkboek meestal heel simpel. Er zijn maar weinig spelletjes uit de kast die ik echt leuk vind. Thuis heb ik wel hele moeilijke spellen, ook voor op de computer.”

- “Extra werk is vaak ook saai en de juf kijkt het bijna nooit na.”

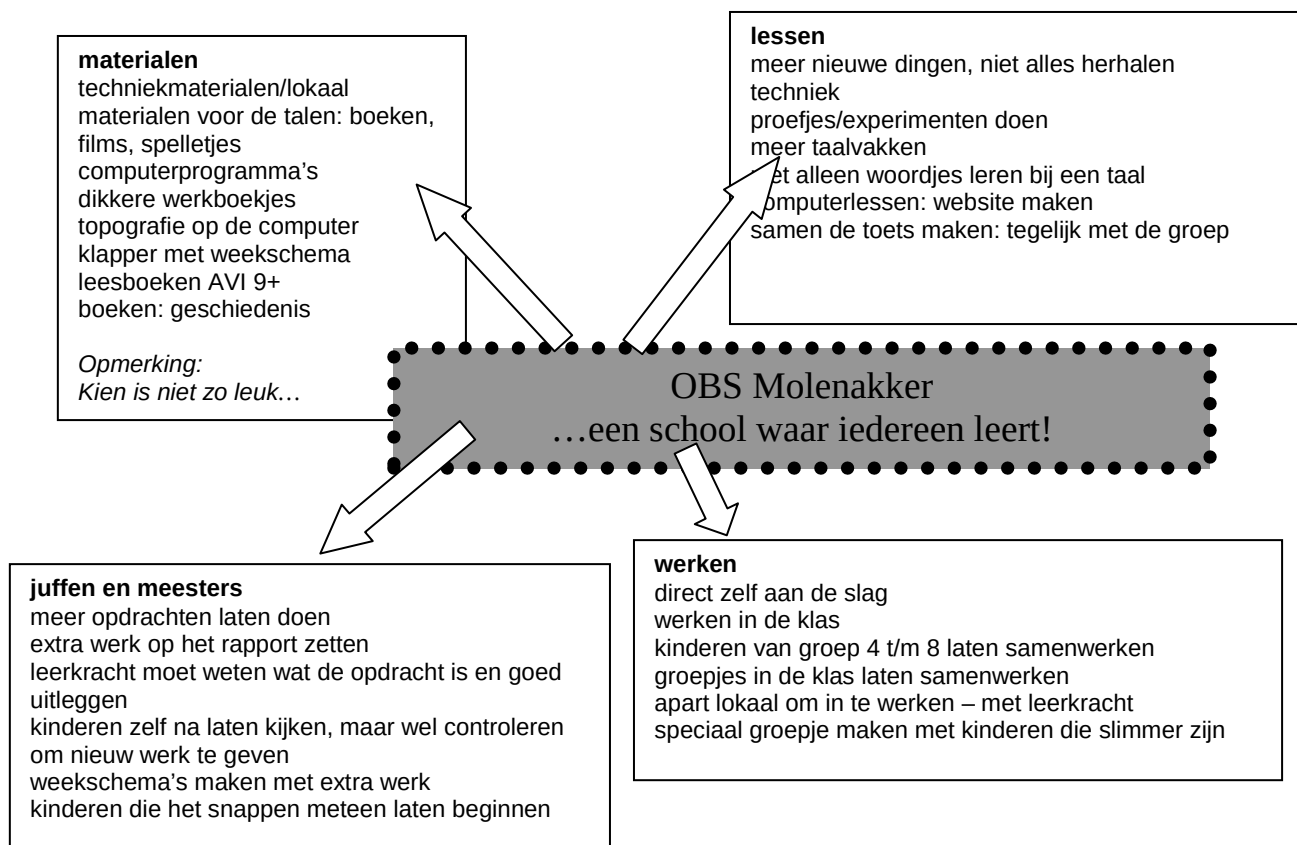
- “Vorig jaar hadden we leuke spellen in de klas, bijvoorbeeld puzzels oplossen. Dit jaar krijg ik soms extra werk uit een klapper. Ik vind schrijven niet zo leuk, dus ik doe liever dingen aan de computer.”

Naast de leerlingen die een lage waardering geven, zijn er ook 2 kinderen die de stelling met een 8 of 9 beoordelen. Zij geven hierbij de volgende reactie:

- “Ik vind de werkjes op school niet moeilijk en heb bijna nooit hulp van de juf nodig. Ik mag ook soms andere kinderen helpen die het moeilijk vinden.”

- “Ik vind de werkjes van de juf meestal wel leuk. Het is ook fijn om snel klaar te zijn. Ik vind het niet moeilijk...”

Gemiddeld wordt er een 6,3 gegeven op de stelling. Om tot een hoger punt te komen, moeten er zaken gaan veranderen. De leerlingen geven hiervoor enkele ontwikkelpunten aan die ze vervolgens hebben omgezet in een mindmap.

figuur 5.3 mindmap van wensen en behoeften van de leerlingen

De leerlingen zijn, zoals is terug te lezen in figuur 6, voldoende tevreden over het werk dat hen wordt aangeboden in de klas. Daarnaast geven ze in bovenstaande mindmap nog enkele ontwikkelpunten aan, die voor hen direct aansluiten bij hun wensen en behoeften. Het gaat hierbij voornamelijk om praktische behoeften zoals het aanbod van andere moeilijkere materialen of het inzetten van computerprogramma's.

De leerlingen willen naast de momenten waarin ze zelfstandig aan het werk kunnen gaan ook momenten aangeboden krijgen waarin ze kunnen samenwerken. Het samenwerken kan met leeftijdsgenootjes of met ontwikkelingsgelijken plaatsvinden. Dit kan volgens hen in de klas plaatsvinden, maar de helft van de ondervraagde leerlingen geeft aan ook graag in een apart lokaal te willen werken onder toezicht van een leerkracht. De begeleiding en waardering van de leerkracht vinden de leerlingen heel erg belangrijk. Ze geven aan dat leerkrachten op de hoogte moeten zijn van de inhoud van de opdracht. Ze kijken hun werk graag zelf na, maar een controle door de leerkracht vinden ze prettig. Dit geeft een blijk van waardering van hun werk, waardoor ze meer gemotiveerd raken.

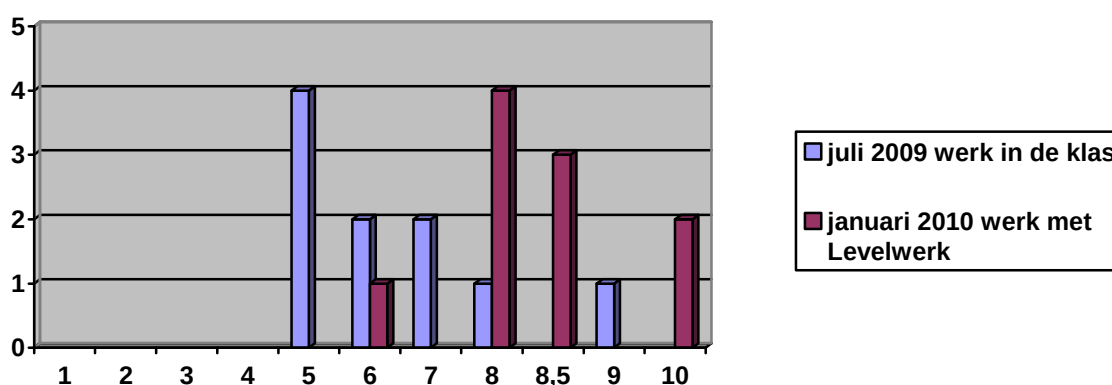
5.5.2 Resultaten van de gegevens bij deelvraag 2

Ook bij deze deelvraag heb ik gebruik gemaakt van 3 verschillende bronnen: interview 10 meerbegaafde leerlingen, vragenlijst directie/zorgteam/bouwcoördinatoren en een vragenlijst voor 12 leerlingen die mee hebben gedaan aan de implementatie van een talentarrangement door de inzet van Levelwerk. Hieronder worden de gegevens per bron geanalyseerd.

➤ Interview meer- en hoogbegaafde leerlingen van OBS Molenakker

Tijdens de tweede bijeenkomst hebben we teruggekeken op de mindmap van juli 2009. De leerlingen kwamen tot de ontdekking dat de ontwikkelpunten vertaald zijn naar de praktijk door de implementatie van Levelwerk.

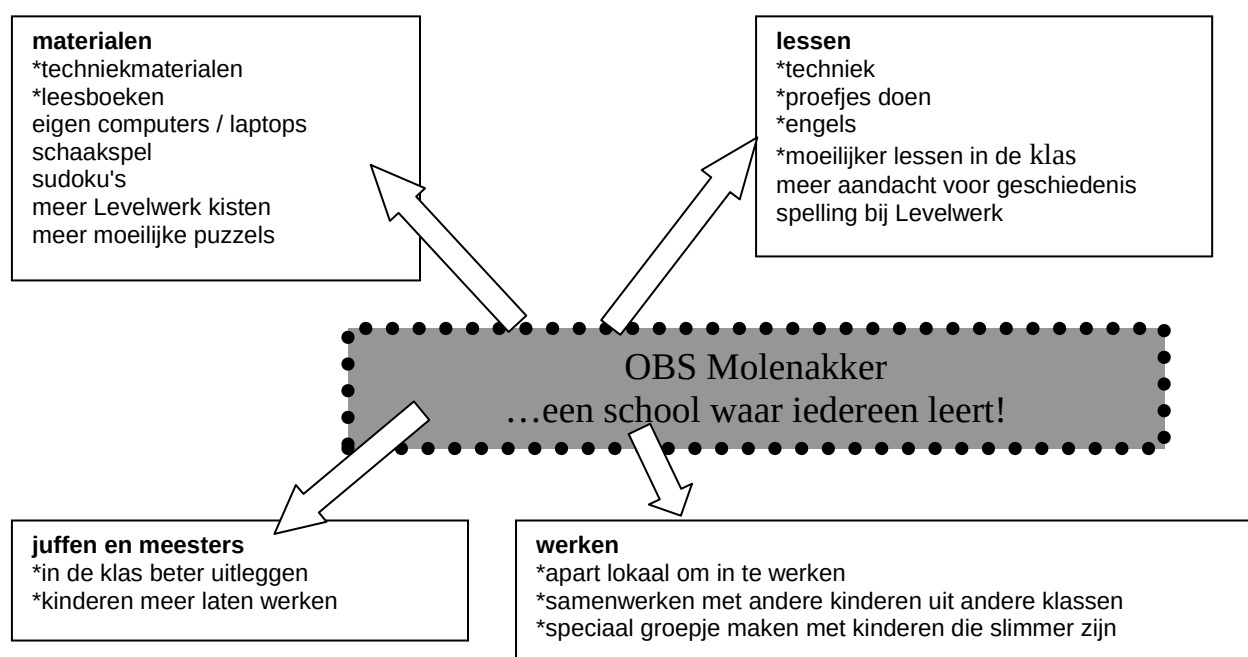
Ze hebben daarnaast ook weer gereageerd op de stelling: **“De taken die ik op school krijg, passen bij mij!”** De gegevens zijn verwerkt in een overzicht waarbij de leerlingen een verklaring hebben gegeven bij hun punt. Dit overzicht is terug te vinden in *bijlage 6*.

Figuur 5.4 overzicht van de punten op de stelling: “De taken die ik op school krijg passen bij mij!”

Er is na de invoering van Levelwerk een duidelijke vooruitgang zichtbaar (figuur 8) in het welbevinden van de leerlingen. De leerlingen reageren met hogere punten op de stelling; **“De taken die ik op school krijg passen bij mij!”** Het gemiddelde punt per leerling is van een 6,3 naar een 8,4 gegaan. Ten opzichte van de rest blijft 1 leerling laag waarderen. Deze leerling had bij de bijeenkomst in juli 2009 een 7 als punt op de stelling gegeven en nu een 6. Een andere leerling is ook omlaag gegaan met zijn punt, namelijk van een 9 naar een 8. De andere leerlingen laten daarentegen allemaal een stijging zien in hun persoonlijke antwoord op de stelling.

De antwoorden op de vragen 4 en 5 uit de vragenlijst met 5 open vragen hebben de leerlingen in een gezamenlijke mindmap verwerkt. Deze is te vergelijken met de mindmap van juli 2009 (figuur 9). Uit de mindmap blijkt dat de ontwikkelpunten met een asterisk (*) overeenkomen met de mindmap van de eerste bijeenkomst.

figuur 5.5 mindmap met wensen en behoeften van leerlingen na de implementatie

In vergelijking met het eerste interview zijn in aantal dezelfde hoeveelheid ontwikkelpunten aangegeven door de leerlingen. Van de ontwikkelpunten van juli 2009 zijn er 11 blijven staan (*) en zijn er 8 nieuwe ontwikkelpunten aan toegevoegd. De blijvende ontwikkelpunten zijn leerling-behoeften die met de invoering van Levelwerk niet worden aangepakt. Ze hebben te maken met een concrete vraag naar techniekmaterialen, technieklessen en het werken in een apart lokaal met ontwikkelingsgelijken.

Vragenlijst 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs' (SLO)

Naar aanleiding van de vorige keer is de vragenlijst nogmaals ingevuld in januari 2010, door directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. Daaruit blijken de ontwikkelingspunten (>80%).

item	Belangrijkste ontwikkelpunten bij het onderdeel 'Algemeen'	Mei 2009	Januari 2010
1.2	De school heeft een visie op onderwijs waarin duidelijk wordt: hoe de ontwikkeling van (hoog)begaafde leerlingen binnen het onderwijs optimaal vormgegeven kan worden.	80%	80%
4.2	De teamleden hebben als team een praktische werkdefinitie over (hoog)begaafdheid, die gedeeld wordt door het hele team en waar ieder teamlid van op de hoogte is.	80%	80%
6.2	Tenminste één van de teamleden of een voor dit onderwerp speciaal ingestelde stuurgroep: coördineert de activiteiten die op school rond het thema (hoog) begaafdheid worden ondernomen.	80%	0%
Item	Belangrijkste ontwikkelpunten bij het onderdeel 'Signaleren en diagnosticeren in de praktijk'	Mei 2009	Januari 2010
7.2	Leerkrachten zijn op de hoogte van: de kenmerken en specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen.	100%	100%
7.3	Leerkrachten zijn op de hoogte van: de kenmerken en specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde onderpresteerders.	100%	100%
16	Alle leerkrachten maken (bij voorkeur) gebruik van hetzelfde op (hoog) begaafdheid gerichte signaleringsinstrument.	100%	20%

8.4	Leerkrachten zijn op de hoogte van het feit dat bepaalde groepen (hoog)begaafde leerlingen moeilijk te herkennen zijn (leerlingen met een andere culturele achtergrond).	80%	60%
14.5	Gedurende het schooljaar worden leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong/hoogbegaafdheid gesignaleerd middels gegevens verzameld op basis van: gesprekken met leerlingen.	0%	80%
Item	Belangrijkste ontwikkelpunten bij het onderdeel 'Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding'	Mei 2009	Januari 2010
21	Leerkrachten zijn op de hoogte van de specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen.	100%	60%
23	Wanneer een leerling (hoog)begaafd blijkt te zijn, wordt een vaste procedure gevolgd om te komen tot de meest geschikte vorm van begeleiding.	100%	0%
22.2	Leerkrachten zijn op de hoogte van de volgende mogelijke begeleidingsmaatregelen voor (hoog)begaafde leerlingen: compacten	80%	0%
22.3	Leerkrachten zijn op de hoogte van de volgende mogelijke begeleidingsmaatregelen - voor (hoog)begaafde leerlingen: verrijkingsonderwijs binnen de eigen groep - voor (hoog)begaafde leerlingen: verrijkingsonderwijs buiten de eigen groep	80%	20%
26	Uit de door de school mogelijk te bieden begeleidingsvormen wordt een keuze gemaakt op basis van het plan van aanpak	80%	0%

Figuur 5.6 Overzicht met ontwikkelpunten uit de 'Checklist Hoogbegaafdenwijzer'

Bij het eerste onderdeel 'Algemeen' blijkt item 6.2, na invoering van Levelwerk, geen ontwikkelpunt meer te zijn. De andere items, 1.2 en 4.2 blijven voor 80% een punt van ontwikkeling. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van een visie en een praktische werkdefinitie over (hoog)begaafdheid.

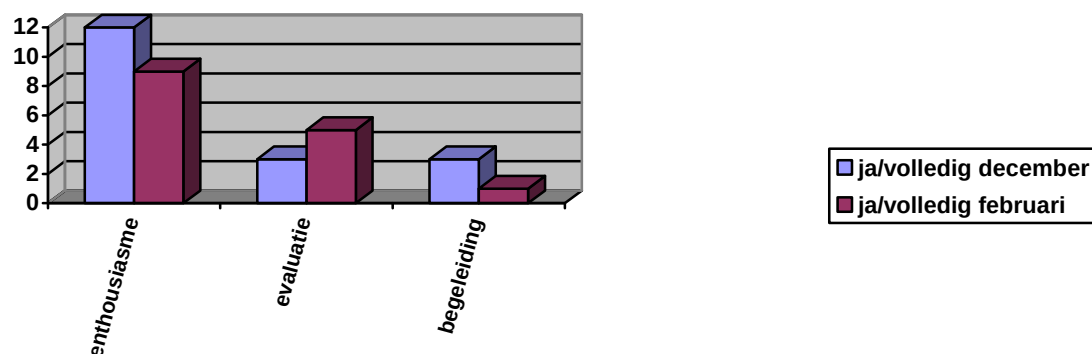
Bij onderdeel 2 'Signaleren en diagnosticeren in de praktijk' worden, zoals ook de vorige keer, item 7.2 en 7.3 door 100% van de ondervraagden als een belangrijk ontwikkelpunt gezien. Dit is opmerkelijk aangezien er voorafgaande aan de implementatie een presentatie heeft plaatsgevonden waarin leerkrachten en betrokkenen zijn geïnformeerd over de specifieke leereigenschappen van (hoog)begaafde leerlingen en van onderpresteerders.

Item 16 laat daarentegen wel een daling zien, van 80% naar 20%. Er wordt hierbij gevraagd naar het gebruik van een op (hoog)begaafdheid gericht signaleringsinstrument en dit blijkt, na de invoering van Levelwerk, nog maar door één persoon als ontwikkelpunt te worden gezien. Dit is een opvallend gegeven, aangezien er bij de implementatie van Levelwerk geen gestandaardiseerd signaleringsinstrument is gebruikt en leerlingen geselecteerd zijn middels toetsgegevens en gesprekken tussen IB-er en leerkracht.

Opvallend bij onderdeel 2 'Signaleren en diagnosticeren in de praktijk' is ook een nieuwe score van 80% op het item 14.5, dat de vorige keer door niemand als ontwikkelpunt werd gezien. Uit dit item blijkt dat 80% van de ondervraagden graag signaleringsgegevens verzamelt op basis van gesprekken met leerlingen. Ontwikkelpunten bij onderdeel 3 'Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding', worden na de invoering van Levelwerk niet meer door 80% of meer van de betrokkenen aangegeven. Dit is aannemelijk, gezien de investering van Levelwerk voornamelijk op dit onderdeel heeft ingespeeld.

Vragenlijst leerkrachten m.b.t. een Talentarrangement in de klas

Naar aanleiding van de vragenlijst voor leerkrachten is er een overzicht ontstaan van het effect en de waardering van de invoering van Levelwerk. Het tweede onderdeel (*vragen over het creëren van een talentarrangement in de klas*) is opnieuw ingevuld en daarbij is een lichte verschuiving te zien in waardering. De grafiek hieronder laat de 3 vragen zien, waarbij een stijging of daling heeft plaatsgevonden.

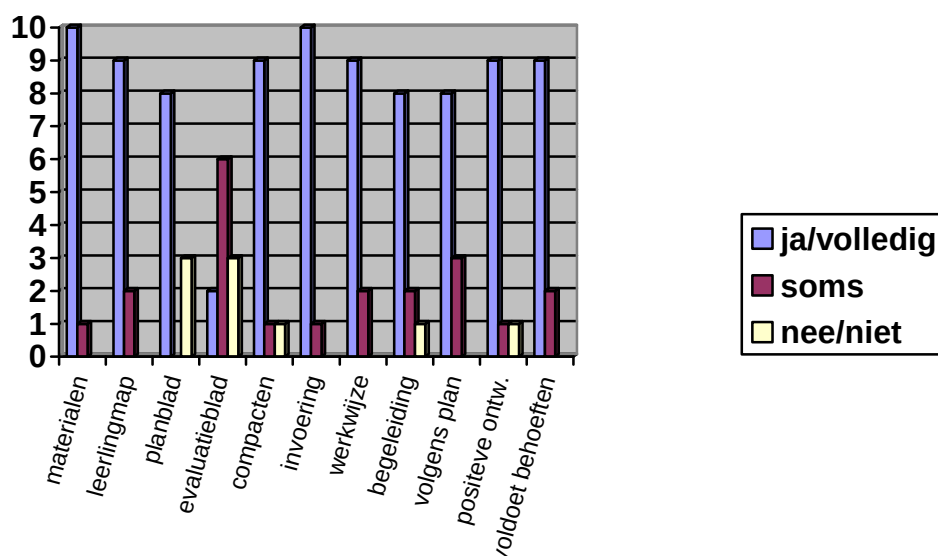
Figuur 5.7 verschuivingen m.b.t. een talentarrangement in de klas

De resultaten van deel 2 (*vragen met betrekking tot de invoering*) laten bij het tweede invulmoment op veel vragen een vergelijkbare score zien. Bij drie van de zestien vragen wordt er een verandering, daling of stijging, waargenomen van >1.

- Volgens leerkrachten daalde het aantal leerlingen dat volledig enthousiast is over de materialen behorend bij Levelwerk van 12 in december tot 9 in februari.
- Het evaluatieblad, behorende bij Levelwerk, wordt door leerkrachten niet consequent ingezet.
- De begeleiding van leerlingen en leerkrachten wordt door 2 leerkrachten als minder positief ervaren.

Vragenlijst leerkrachten m.b.t. de tevredenheid van de implementatie van Levelwerk

De volgende grafiek geeft een overzicht van de tevredenheid en waardering op de diverse onderdelen door de implementatie van Levelwerk.

Figuur 5.8 tevredenheid en waardering van de implementatie van Levelwerk

Figuur 5.8 laat zien dat 10 van de 11 leerkrachten tevreden zijn met de materialen en werkwijze zoals deze zijn ingevoerd. Positieve punten, die door 9 leerkrachten worden aangegeven:

- het gebruik van de leerlingmap,
- de wijze van compacten van de taal- en rekenlessen,
- de werkwijze zoals die nu gehanteerd wordt in de klas,
- de positieve ontwikkeling die het met zich meebrengt voor de leerlingen
- Levelwerk als antwoord op de behoeften van de leerkracht.

Het planblad en het evaluatieblad worden door 3 leerkrachten als niet prettig ervaren. Het evaluatieblad wordt door 2 leerkrachten als tevreden beoordeeld. Bij de aandachtspunten wordt daarover aangegeven dat het evaluatieblad niet handzaam is en extra tijd en investering kost. Ze komen er in de praktijk vaak niet aan toe en evalueren dan mondeling met de leerlingen tijdens het begeleidingsmoment.

5.6 Interpretatie van de resultaten

Om de gegevens, die dit onderzoek hebben opgeleverd, daadwerkelijk een rol te laten spelen bij het in gang zetten en houden van het ontwikkelingstraject, moeten de gegevens zo betrouwbaar en valide mogelijk zijn. Omdat het hier een praktijkonderzoek betreft, stel ik de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek ter discussie:

5.6.1. Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid betekent voor dit onderzoek: wanneer het onderzoek herhaald zou worden, komen er dan dezelfde resultaten uit?

De gegevens uit de theoretische achtergronden kan ik als betrouwbaar beschouwen, aangezien ik ze vanuit recent onderzoek en actuele bronnen heb beschreven. De uitkomsten van de deelvragen zijn wellicht minder betrouwbaar, aangezien de onderzoeksdoelgroep te beperkt is geweest en de implementatieperiode te kort om echte effecten te kunnen meten.

De kwalitatieve gegevens, verkregen vanuit de interviews met de leerlingen, zijn afhankelijk geweest van het moment van afname en de samenstelling van de groepen. Het is door de hoeveelheid aan informatie vaak lastig geweest om de resultaten en opbrengsten heel nauwkeurig te beschrijven. In het gesprek hebben 2 leerlingen bij 3 vragen hetzelfde antwoord gegeven als dat van hun medeleerling en zijn vragen enkele keren sociaal wenselijk beantwoord. De waarde van kwaliteit en nauwkeurigheid van deze gegevens is discutabel te noemen.

De vragenlijst voor de leerkrachten bestond voornamelijk uit gesloten vragen, waardoor het makkelijker was om een analyse te maken. Ik heb er voor gekozen om ook ruimte te laten voor aanvullingen om keuzes eventueel toe te kunnen lichten.

Mijn onderzoek is meer betrouwbaar geworden door mijn tweede deelvraag met een effectmeting te beantwoorden. De vragenlijsten en interviews zijn bij elke bron opnieuw afgenomen, zodat vragen op dezelfde wijze geïnterpreteerd zijn en antwoorden met elkaar vergeleken konden worden.

De doeltreffendheid en werkzaamheid van de implementatie kan afgezet worden op de effectladder 'practice based evidence' en 'evidence based practice' van Van Yperen en Veenman (2008), aangereikt door mijn begeleider vanuit de opleiding. De trappen van de ladder beginnen bij 'Potentieel' en lopen op naar 'Werkzaam'.

Wanneer ik dit onderzoek op deze 'ladder' plaats, kom ik uit bij trede 1: Potentieel effectief. Ik heb mijn informatie namelijk verkregen door observaties, interviews en vragenlijsten en ben niet dieper ingegaan op literatuurstudie of meta-analyses. Voor een praktijkonderzoek op dit niveau is het behaalde resultaat voldoende betrouwbaar geweest.

5.6.2. Validiteit

De validiteit betekent voor dit onderzoek: meet het onderzoek wat ik ermee wilde meten?

De uitkomst van de deelvragen hebben antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en zijn daardoor als valide te beschouwen voor dit praktijkonderzoek. Door gebruik te maken van diverse bronnen en methoden heb ik een breed draagvlak gecreëerd.

Voor de **methodetriangulatie** zijn er vragenlijsten ingevuld en hebben groepsinterviews plaatsgevonden. Door de vragenlijsten heb ik vooral veel kwantitatieve informatie verkregen, die ik met kwalitatieve gegevens uit de interviews heb aangevuld. De vragenlijst is gedurende de onderzoeksperiode tweemaal afgenomen.

Voor de **bronnentriangulatie** heb ik een literatuurstudie gedaan en zijn diverse personen uit de doelgroep benaderd. In mijn eerste deelvraag heb ik expliciet naar de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten en directie gevraagd om genoeg draagvlak te creëren voor mijn onderzoek en het voldoende valide te maken voor zijn doel. De resultaten van dit onderzoek zijn valide te noemen, binnen het kader en de context waarin het is uitgevoerd.

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn de conclusies en aanbevelingen beschreven, die ontstaan zijn door de resultaten van dit onderzoek met de literatuur te vergelijken. Hiermee is antwoord gegeven op de onderzoeksvraag:

‘Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden, met een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde kinderen?’

6.1 Conclusies

Bij het in kaart brengen van de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten, directie en zorgteam is er telkens gesproken over ontwikkelpunten. Deze zijn op diverse wijzen gerangschikt en daaruit werd duidelijk dat er een groot verschil zit in de benadering van deze ontwikkelpunten. De leerlingen hebben overwegend praktische punten aangegeven zoals; het aanschaffen van moeilijke boeken, computerprogramma's en het opzetten van een leergroep in een apart lokaal. Daarnaast willen ze graag snel aan taken kunnen beginnen die ze begrijpen en verwachten ze daarin begeleiding en waardering van de leerkracht. De leerlingen bekijken de ontwikkelpunten heel concreet en vanuit hun eigen behoeften.

Bouwcoördinatoren, directie en zorgteam zijn daarentegen, gestuurd door het invullen van de gestructureerde vragenlijst: *Checklist Hoogbegaafdenwijzer* (SLO), meer gericht op een aanpak voor de lange termijn, zoals het informeren van leerkrachten, uitwerken van een visie en het opstellen van beleid.

Voorafgaande aan het inventariseren van de wensen en behoeften, zijn de leerlingen gevraagd naar hun waardering voor de praktijk. Daaruit bleek dat de leerlingen gemiddeld tevreden waren met de situatie op dat moment. De punten die de leerlingen gaven op de stelling: *‘De taken die ik op school krijg passen bij mij!’*, kwamen gemiddeld uit op een 6,3. Hieruit zou men kunnen opmaken dat de leerlingen voldoende tevreden zijn over de praktijksituatie en dat een andere aanpak niet direct nodig blijkt. De mindmap (figuur 5.3) laat echter een ruime hoeveelheid ontwikkelpunten zien, die volgens de leerlingen alsnog van belang zijn om als meer- en hoogbegaafde leerling optimaal te kunnen functioneren.

Om daadwerkelijk een verandering in gang te zetten, is het van belang geweest om leerkrachten voldoende te informeren. Zoals in *‘Slim beleid’* (Van Gerven, 2008) wordt beschreven, moet een team over de juiste competenties beschikken om het plan van aanpak van papier naar praktijk te kunnen vertalen. Toch hebben alle leerkrachten, met minimale kennis over hoogbegaafdheid en op korte termijn, een passende onderwijspraktijk kunnen creëren voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Zowel leerlingen als leerkrachten zijn na de implementatie tevreden over de praktijk. De kwaliteit van deze praktijk en begeleiding is niet onderzocht, maar kan door het uitbreiden van kennis en handelingsadviezen alleen nog maar verbeteren.

De signalering van leerlingen is bij dit onderzoek uitgevoerd door middel van een groepsbespreking tussen de IB-er en de leerkracht. De IB-er is na het bekijken van de toetsresultaten in gesprek gegaan met de leerkrachten om potentiële leerlingen te bespreken. Dit is niet de procedure zoals die in de theorie voor signalering (Van Gerven, 2008) staat beschreven en kan als gevolg hebben dat onderpresterende leerlingen niet worden opgemerkt. Er is bij dit onderzoek toch voor deze wijze van signalering gekozen, omdat hiermee de meest herkenbare meer- en hoogbegaafde leerlingen zijn opgemerkt. Leerkrachten hebben door deze aanpak de kans gekregen om positieve eerste ervaringen op te doen met de werkwijze van Levelwerk.

Het informeren van leerkrachten door middel van een presentatie blijkt, uit een tweede meting bij directie, zorgteam en bouwcoördinatoren, niet voldoende te zijn gebeurd. De resultaten uit de *'Checklist Hoogbegaafdenwijzer' (SLO)* laten zien dat het op de hoogte brengen van leerkrachten een belangrijk ontwikkelpunt blijft. Het gebruik van een op (hoog)begaafdheid gericht signaleringsinstrument wordt na invoering nog maar door één persoon als ontwikkelpunt aangegeven, terwijl Levelwerk hier geen directe aanpak voor heeft geleverd. Leerkrachten, zorgteam en directie ervaren blijkbaar dat met de invoering van Levelwerk gericht wordt gesignaleerd. Dit draagt bij aan mijn veronderstelling, dat de gekozen signaleringsprocedure heeft bijgedragen aan een positieve leerervaring voor de leerkrachten.

Uit deze informatie kan ik opmaken dat de kennis over de leerspecifieke eigenschappen van leerlingen nog niet voldoende is en dat dit middels bijeenkomsten, studiedagen en coaching zal moeten worden uitgebreid. Het op de hoogte brengen van leerkrachten blijkt zowel uit de literatuur als uit dit onderzoek een essentiële stap in het goed signaleren en begeleiden van meer- en hoogbegaafde leerlingen en daar is, door een directe invoering van Levelwerk, te weinig aandacht aan besteed.

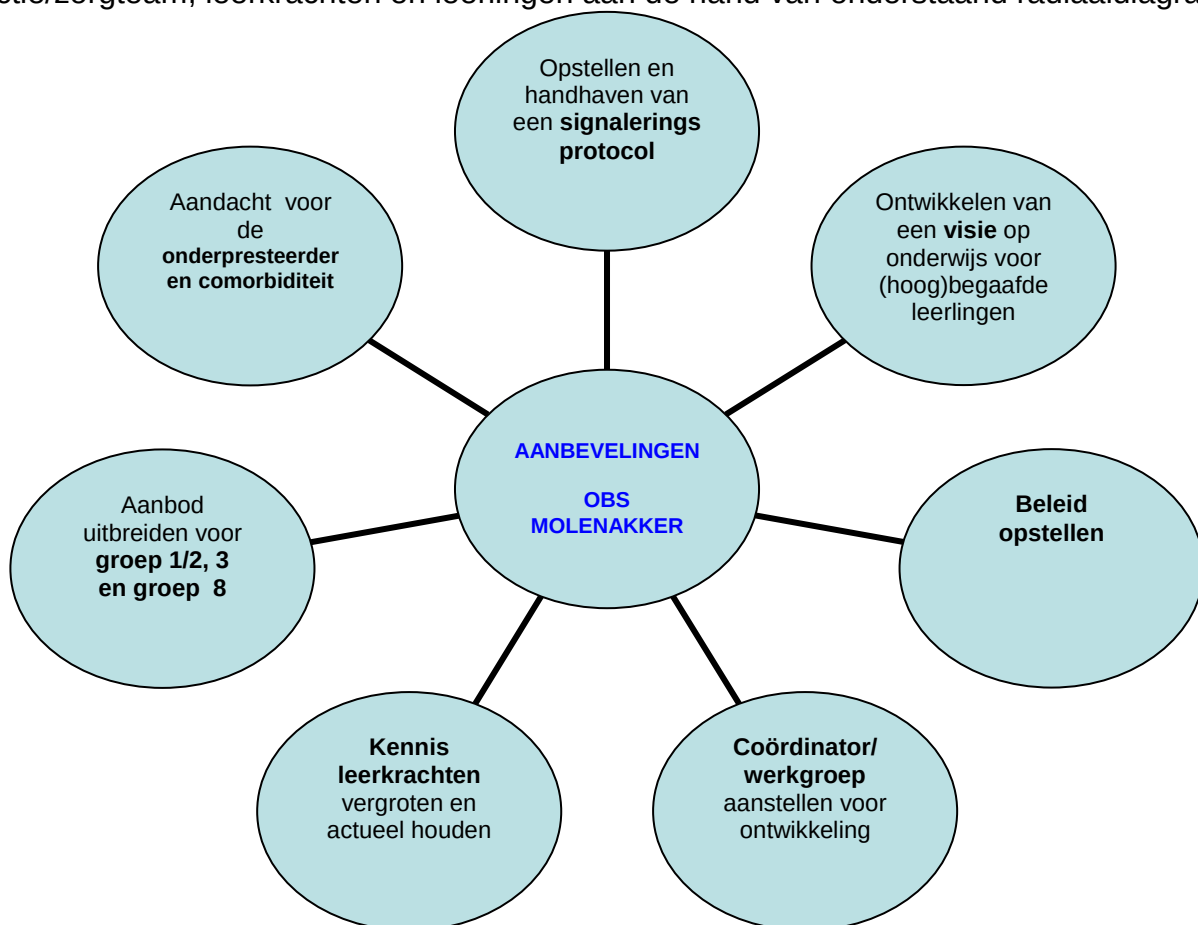
Ondanks dat de leerkrachten te weinig op de hoogte zijn gebracht, is er wel een vooruitgang te zien in de tevredenheid bij alle leerlingen die deel hebben genomen aan Levelwerk. Er is in figuur 5.4 een stijging in de grafiek te zien en leerlingen beoordelen de praktijk in februari 2010 gemiddeld met een 8,4. Dit is 2 punten hoger dan een eerste meting in juli 2009. Hoewel de waardering voor de praktijksituatie destijds al voldoende werd beoordeeld, heeft de invoering van Levelwerk bijgedragen aan een verhoging van het welbevinden van deze leerlingen.

Terugkijkend op de onderzoeksvraag: ***'Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden, met een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen?'*** kan ik concluderen dat dit praktijkonderzoek de onderzoeksvraag positief heeft beantwoord. De leerlingen, leerkrachten en directie waarderen de 'nieuwe' praktijksituatie, maar blijven ook kritisch ten aanzien van de schoolontwikkelingen op het gebied van hoogbegaafdheid. Het onderzoek heeft laten zien dat het mogelijk is om op OBS Molenakker een talentarrangement in de klas te creëren. Het heeft daarnaast ook aangetoond, dat het bereiken van een optimale praktijksituatie, ondersteund moet worden door actuele kennisontwikkeling bij leerkrachten en het gebruik van een gericht signaleringsinstrument.

Dit onderzoek is een aanzet geweest, tot het optimaliseren van een onderwijspraktijk voor meer- en hoogbegaafde leerlingen op OBS Molenakker. Het moet de komende jaren nog verder ontwikkeld worden, om volledig aan te kunnen sluiten bij de uitgangspunten van Passend Onderwijs.

6.2 Aanbevelingen

Naar aanleiding van bovenstaande conclusies doe ik de volgende aanbevelingen voor de school. Achtereenvolgens zullen de aanbevelingen worden beschreven voor directie/zorgteam, leerkrachten en leerlingen aan de hand van onderstaand radiaaldiagram.

figuur 6.1 radiaaldiagram met aanbevelingen voor OBS Molenakker

Directie/zorgteam:

Behouden

- voortzetten van de aanschaf van materialen (Levelwerk)
- investering in de begeleiding van leerkrachten
- interesse en zorg voor meer- en hoogbegaafde leerlingen

Ontwikkelen

- het uitwerken van een visie op de begeleiding van hoogbegaafdheid
- een signaleringsprotocol beschrijven / signaleringsinstrument aanschaffen
- beleid voeren waarin visie, signalering en begeleiding worden omschreven
- werkgroep oprichten of een coördinator hoogbegaafdheid aanstellen
- aanbod uitbreiden voor groep ½, groep 3 en groep 8
- opzetten van een plusgroep/verrijkingsgroep

Leerkrachten:

Behouden

- voortzetten van de inzet van materialen volgens Levelwerk
- communicatie met de leerling; voorzien van feedback en waardering
- vorderingen vermelden op rapport en in oudergesprekken
- ontwikkelingen bijhouden in het leerlingvolgsysteem
- blijven werken aan het competentiegevoel en welbevinden van de leerling

Ontwikkelen:

- (opnieuw) bekijken en signaleren van leerlingen (ontwikkeling signaleringsprotocol)
- meer zicht krijgen op de ontwikkelingsbehoeften van meer- en hoogbegaafde leerlingen
- vergroten van theoretische kennis over hoogbegaafdheid
- vergroten van kennis over de onderpresteerder en de leerling met een comorbiditeit
- communicatie met de ouders vergroten: ouders (nog beter) inlichten over het aanbod en de werkwijze en in gesprek gaan over het functioneren van de leerling op school en thuis. Ouders stellen het op prijs om op de hoogte te blijven en mee te blijven denken over een juiste begeleiding.

Leerlingen:

Behouden

- leerlingen willen graag leren als ze zich competent en veilig voelen
- leerlingen zijn verantwoordelijk voor de planning van hun werk
- leerlingen kijken hun eigen werk na en beoordelen dit
- leerlingen evalueren op proces en product

Ontwikkelen

- leren 'leren'; vraagt van de leerling inspanning door aan te geven wat zijn sterke en zwakke kanten zijn en op tijd hulp en begeleiding te vragen aan de leerkracht. De leerling zal ervaren dat sommige zaken niet meer vanzelfsprekend zijn, waardoor hij wellicht enkele leereigenschappen zoals zelfevaluatie en doorzettingsvermogen verder zal moeten ontwikkelen.

6.3 Mogelijk vervolgonderzoek

De implementatie is destijds gestart in de groepen 4 tot en met 7, maar wordt volgend schooljaar uitgebreid met een aanbod voor leerlingen van groep 3 en groep 8. Er worden op dit moment 37 leerlingen begeleid met de materialen en werkwijze van Levelwerk.

Het onderzoek heeft geleid tot het invoeren van een structurele leerlijn, waarin meer- en hoogbegaafde leerlingen met een aangepast programma in de klas kunnen blijven werken. Basisstof op de kennisgebieden taal en rekenen worden gecompact aangeboden en leerlingen verrijken door middel van een passend leerstofaanbod.

Dit voldoet in veel punten aan de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten, zorgteam en directie. Toch blijken er nog een aantal ontwikkelpunten te zijn, die op lange termijn door de betrokkenen moeten worden aangepakt. Bij de aanbevelingen staat de taakverdeling beschreven voor de aanpak van deze nieuwe ontwikkelpunten.

Om de ontwikkelingen voor de toekomst weer aan te laten sluiten bij de praktijksituatie van de school is het zinvol om vervolgonderzoek te laten plaatsvinden. Dit is vooral van belang bij het uitwerken van een beleidsstuk over de begeleiding van meer- en hoogbegaafde leerlingen en de opzet van een gericht signaleringsprotocol. Daarnaast is onderzoek wenselijk bij het in kaart brengen van de wensen en ontwikkelbehoeften van alle betrokkenen ten aanzien van het opzetten van een plusklas of verrijkingsgroep. In beide onderzoeken moeten de gegevens van alle betrokkenen worden geïnventariseerd om draagvlak te creëren voor een eventuele vervolgaanpak en/of verandering in de praktijk.

7. Discussie en reflectie

7.1 Discussie onderzoek

7.1.1 Aanpak

Aanvankelijk wilde ik onderzoek doen om een voorstel te kunnen schrijven voor het creëren van een talentarrangement in de praktijk. Het interview met de IB-er is een goede start geweest en ook het vooronderzoek heeft bijgedragen aan het formuleren van een duidelijke beginsituatie. De vragenlijst van het SLO, gebruikt bij directie, zorgteam en bouwcoördinatoren, bleek tijdens het eerste gebruik minder goed gekozen. Het is een zeer uitgebreide lijst, waarbij alle ondervraagden moeilijkheden ondervonden met het juist interpreteren van de vragen. Dit leverde in de organisatie nogal wat onrust op, maar was voor mij het signaal dat er nog geen eenduidige visie bestond of beleid werd gevoerd omtrent meer- en hoogbegaafde leerlingen.

Het bevragen van de kinderen was voor dit onderzoek noodzakelijk om enerzijds zicht te krijgen op de praktijksituatie en anderzijds de ideeën van de leerlingen te horen. Door op een oplossingsgericht manier met de leerlingen in gesprek te gaan, heb ik belangrijke informatie verkregen die goed bruikbaar was voor het beantwoorden van deelvraag 1. Ik heb bij het interview met de leerlingen gekozen voor een groepsbespreking. Achteraf gezien zou ik voor individuele interviews hebben gekozen, omdat ik dan wellicht meer kwalitatieve gegevens zou hebben verkregen. Kinderen waren nu beïnvloedbaar door de medeleerlingen, wat mogelijk van invloed is geweest op het punt dat ze toekenden aan de stelling “De taken die ik op school krijg passen bij mij!”.

Het snelle handelen van de directie heeft ervoor gezorgd dat mijn voorstel nog voor de zomervakantie is goedgekeurd. Levelwerk is na de herfstvakantie van 2009 ingevoerd in de groepen 4 tot en met 7. In mijn aanpak heb ik ervoor gekozen om veel te investeren in het creëren van draagvlak, bij collega's, leerlingen en directie. Dat heeft me vooral in het begin veel tijd gekost, maar tijdens de implementatie ook veel wederzijdse inzet opgeleverd. Bij het beschrijven van de resultaten en conclusie van mijn onderzoek, kom ik erachter dat het op de hoogte brengen van leerkrachten over de kenmerken en specifieke leereigenschappen onvoldoende is gebeurd. Zowel door directie, zorgteam als leerkrachten wordt aangegeven dat dit een belangrijk ontwikkelpunt is en blijft. Daarnaast is er met dit onderzoek te weinig aandacht besteed aan de signaleringsprocedure van meer- en hoogbegaafde leerlingen. Er is destijds gekozen voor een aanpak die op dat moment zinvol bleek, maar deze is te weinig transparant en effectief gebleken voor het signaleren van onderpresteerders. Het onderzoek is een start gebleken voor het opzetten van ‘zorg aan de bovenkant’ maar is in de toekomst afhankelijk van een vervolgtraject in het informeren van leerkrachten en het opzetten van een visie en beleid.

7.1.2 Uitvoerbaarheid

Omdat mijn onderzoek na het eerste studiejaar werd uitgebreid met de implementatie ervan, bleek het qua tijd hard werken maar uiteindelijk goed uitvoerbaar. Afspraken werden volgens een strak schema gemaakt en gecommuniceerd met alle betrokkenen. Hierdoor had ik alle gegevens van de diverse bronnen tijdig binnen en was er genoeg tijd over om dit te structureren en te verwerken. Het heeft uiteindelijk wel nog even geduurd voordat ik alle gegevens op een juiste wijze met elkaar kon vergelijken om daaropvolgend heldere conclusies en aanbevelingen te kunnen formuleren.

Door te kiezen voor een gestructureerde invoering van het implementatieplan, waren zowel directie, leerkrachten als leerlingen geïnteresseerd in de aanpak. Het talentarrangement is uiteindelijk goed ingevoerd en vormt momenteel een onderdeel van de dagelijkse praktijk.

7.1.3 Acceptatie

Voor mij waren de leerkrachten, leerlingen en directie ‘mijn deskundigen’ in de praktijk. Allen gaven blijk van waardering over het feit dat hun mening werd gevraagd en zette zich in om de implementatie succesvol te laten verlopen. Zij hebben mij regelmatig voorzien van kritiek en feedback, waarmee mijn blik werd aangescherpt en waardoor ik beter kon interpreteren. Door te werken vanuit de zorgbehoeften van leerlingen en leerkrachten ontstond er een samenwerking waarin bijna iedereen open stond om van en met elkaar te leren. Het verantwoordelijkheidsgevoel voor het resultaat heb ik kunnen delen met collega’s en leerlingen. We wilden allemaal zorgen voor een goed aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen, ieder door het volbrengen van eigen taken.

7.1.4 Effectiviteit

De onderzoeksvraag die ik heb gesteld, is geformuleerd vanuit de praktijkbehoeften van maart 2009. Vanuit dat perspectief is het onderzoek zoals uitgevoerd ook effectief gebleken. Het onderzoek heeft antwoord gegeven op de vraag of OBS Molenakker een talentarrangement met passende begeleiding kan bieden voor de meer- en hoogbegaafde leerlingen. Desondanks zijn er een aantal stappen wellicht te snel genomen en heeft het onderzoek een vervolg nodig om goed geworteld te raken in het dagelijks handelen van leerlingen, leerkrachten en zorgteam van OBS Molenakker.

Bij deelvraag 1 heb ik de vragenlijst van het SLO wellicht te snel ingezet. Later bleken deel 4 en 5 (*‘Evaluatie’ en ‘Het opstellen van een beleidsstuk’*) namelijk niet van belang voor het onderzoek. Vandaar dat ik ervoor heb gekozen om dit bij de tweede meting weg te laten. Uit de resultaten van deze laatste meting bleek tevens dat de eerste twee delen (*‘Algemeen’ en ‘Signalering’ en ‘Diagnosticering in de praktijk’*) enkele ontwikkelpunten blijven bevatten. De invoering van mijn onderzoek heeft zich vooral gericht op de ontwikkelpunten van deel 3 (*‘Aanpassingen in onderwijsaanbod en begeleiding’*). Ik kan dit verklaren vanuit het feit dat ik de wensen en behoeften van de leerlingen, die voornamelijk waren gericht op praktische zaken zoals aanschaf van materialen en het anders werken in de klas, heel direct heb meegenomen in mijn onderzoek. Ik ben daardoor met de implementatie van Levelwerk te snel in de onderwijsaanpassingen terecht gekomen en heb de stappen omtrent visie, beleid, signalering te beperkt aangepakt. Uit de literatuur (*Drent & Van Gerven, 2004*) blijkt dat deze zaken een voorwaarde zijn voor het creëren van een passend zorgaanbod.

De wijze van implementatie is effectief gebleken om een onderwijsaanpassing door te voeren en er zijn duidelijk veranderingen zichtbaar in de dagelijkse organisatie, het aanbod van materialen en het leerkracht- en leerlinggedrag. Er zijn inmiddels ook afspraken gemaakt voor een verdere invoering op bestuursniveau. De zorgteams van de diverse scholen hebben het plan bekeken en gaan volgend schooljaar over tot implementatie. Ik zal daarbij mijn conclusies en discussiepunten moeten vermelden en daarbij aansturen op extra aandacht voor het vormen van een visie, het opstellen van beleid en het hanteren van een signaleringsprotocol.

7.1.5 Tevredenheid over de aanpak

De school is niet gewend aan onderzoek, uitgevoerd door een collega. Daardoor heb ik veel moeten investeren in het informeren en presenteren van mijn plannen, om voldoende draagvlak te creëren bij leerkrachten en directie. Ik ben hierbij een goede samenwerking met de IB-er aangegaan en we zijn samen het aanspreekpunt geweest voor collega's en directie. Door met de hulpvraag van school aan de slag te gaan, heb ik gemerkt dat het onderwerp 'hoogbegaafdheid' is gaan leven bij collega's en dit heeft geleid tot meer kennis en handelingsadviezen. Er zijn momenteel 15 leerkrachten en 37 leerlingen die dagelijks profijt hebben van de resultaten van mijn onderzoek. Leerkrachten zijn meer handelingsbekwaam geworden in het werken met meer- en hoogbegaafde leerlingen en hebben door de invoering van Levelwerk concrete handvatten voor de dagelijkse praktijk. De huidige praktijksituatie geeft daarmee het antwoord op mijn onderzoeksvraag. Ik ben tevreden met de inhoudelijke resultaten die mijn onderzoek hebben opgeleverd en vind de uiteindelijke praktijkverandering van groot belang. Desondanks zal er aandacht moeten blijven voor dit onderwerp en zullen er nog enkele belangrijke stappen moeten worden gezet in het opstellen van beleid en het hanteren van een signaleringsprotocol. Leerlingen die dit jaar aan de implementatie van Levelwerk hebben meegedaan, gaan hier volgend jaar mee door waardoor het hopelijk een geïntegreerde aanpak gaat worden voor leerkrachten en leerlingen van OBS Molenakker. De invoering van mijn onderzoeksresultaten op bovenschools niveau maken mij extra trots op het eindresultaat!

7.2 Reflectie op het eigen leerproces

7.2.1 Onderzoekend leren

Ik begrijp na het volgen van deze studie heel goed wat er met 'onderzoekend leren' wordt bedoeld en heb het aan den lijven mogen ervaren. Leren kan niet zonder (onder)zoeken... De eerste maanden van de opleiding heb ik vooral gezocht naar antwoorden en bevestiging, maar kwam daarin niet verder. Dat heeft mij enorm gefrustreerd, waardoor ik op zoek ging naar andere mogelijkheden. Tijdens deze 'zoektocht' ben ik bekend geraakt met de theorie achter het oplossingsgericht denken en werken en dit heeft me geleerd om met een bril van oplossingen te kijken. Het heeft me destijds door de 'dip' heen geholpen, waardoor ik op eigen kracht bewuste keuzes heb gemaakt. Het oplossingsgericht werken heb ik in alle casussen en in het meesterstuk kunnen verwerken. Dit is terug te zien in de gesprekken die ik heb gevoerd en in de onderzoeksmethoden die ik heb gehanteerd.

De keuze van een onderwerp voor mijn meesterstuk is meerdere keren veranderd of aangepast. Uiteindelijk heb ik me volledig op het onderwerp 'Hoogbegaafdheid' toegelegd en kon ik op theoretisch gebied echt de diepte in. Het is een onderzoek geworden dat is ontstaan en uitgevoerd vanuit intrinsieke motivatie. Door deze opleiding ben ik er achter gekomen dat mijn ambitie voor het onderwijs is verschoven van klassenniveau naar schoolniveau. Het is een persoonlijke zoektocht geworden naar nieuwe uitdagingen en toekomstperspectieven en heeft geleid tot het zoeken naar een nieuwe functie binnen het onderwijs. Zonder deze opleiding was ik hier misschien nooit of in ieder geval veel later achter gekomen. Ik heb deze ervaring nodig gehad om mezelf te kunnen ontwikkelen en mijn ambities te (h)erkennen.

7.2.2 Lerend onderzoeken

Onderzoeken gaat als het ware vanzelf, aangezien je altijd op zoek blijft naar nieuwe kennis en inzichten. Toch is (kwalitatief) onderzoek doen, verbonden aan bepaalde regels en richtlijnen. Ik ben blij dat ik dit, met begeleiding vanuit Fontys, heb mogen ervaren. In mijn onderzoek heb ik theorie leren verwerken, heb ik kritisch naar het gebruik van methoden gekeken en heb ik uiteindelijk zelf ook vragenlijsten opgesteld. Tijdens het verwerken van de gegevens heb ik veel gebruik gemaakt van mindmapping. Dit gaf mij inzicht in bepaalde patronen en relaties en heeft me geleerd informatie te selecteren en samen te vatten.

Het was een hele klus om alle gegevens betrouwbaar en valide te maken en ik heb daarin veel ondersteuning ervaren van mijn LOL-begeleider. Zij heeft me, met haar kennis en ervaring, alert gehouden bij het gebruik van gegevens van alle informatiebronnen. Dit heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat ik kritischer ben geworden bij het lezen en verwerken van theorie. Daarnaast heb ik veel aan zelfreflectie gedaan om nieuwe stappen te kunnen zetten in mijn onderzoek.

Bij het schrijven van deze reflectie vallen alle 'puzzelstukjes' op zijn plek en krijg ik zicht op mijn zoektocht van de afgelopen jaren. Ik heb door de opleiding onderzoek gedaan naar een passend talentarrangement in de praktijk, maar heb daarmee ook een talentarrangement voor mezelf gecreëerd!

7.3 Competentie-ontwikkeling op bekwaamheidsprofiel (Remedial Teacher)

De opleidingsroutespecifieke doelen worden gerelateerd aan de competenties uit het competentieprofiel van de remedial teacher. Ik heb tijdens deze opleiding gespecialiseerde competenties verworven als Master SEN remedial teacher.

Tijdens de leerroutespecifieke kennisblokken heb ik mijn kennis van de didactische lijn van diverse methodes in verschillende vak- en vormingsgebieden ontwikkeld en heb ik inzicht gekregen in de signalering en diagnosticering van leerproblemen. In het tweede leerjaar heb ik dit aangevuld met kennis over specifieke gedragsproblemen en gedragsstoornissen.

Alle kennis is verwerkt in zowel de casussen als in het meesterstuk. Vooral voor het meesterstuk heb ik nog extra literatuur bestudeerd en hebben externe cursussen en workshops bijgedragen aan een professionele en persoonlijke ontwikkeling.

Naast deze specifieke kennis, heb ik ook meer zicht gekregen op het Nederlandse onderwijssysteem en ben ik momenteel op de hoogte van actuele onderwijsontwikkelingen. Dit heb ik telkens met anderen mogen delen en kunnen inzetten in de dagelijkse praktijk. Door het handelingsgericht werken in mijn casussen en meesterstuk te gebruiken, heb ik de meerwaarde ervaren van het samenwerken met de omgeving en het in gesprek gaan met diverse personen. Ik heb daarbij de onderwijsbehoeften centraal gesteld en ben op een oplossingsgerichte manier met de leerling en zijn omgeving (leerkrachten, ouders en externen) in gesprek gegaan. Ik heb veel ervaring opgedaan in het hanteren van de juiste gesprekstechnieken, door veel gesprekken te voeren en hier telkens op te reflecteren. Mijn communicatieve vaardigheden zijn verbeterd en ik heb meer zelfvertrouwen gekregen in het voeren van gesprekken. Ik kan nu beter afstemmen op de inhoud, het doel en niveau van het gesprek. Ondanks deze groei in ontwikkeling blijven gespreksvaardigheden een belangrijk punt voor mij. Dit zal verder omschreven worden bij de Dublin Descriptoren (E).

De casussen laten zien dat ik in staat ben om met de verkregen informatie te diagnosticeren en op grond daarvan een handelingsplan op te stellen. Ook hierbij heeft de stapsgewijze aanpak van het handelingsgericht werken, bijgedragen aan het kunnen toepassen van structuur in diagnosticering en begeleiding. Gedurende de gehele studieperiode heb ik op een cyclische wijze geëvalueerd. Ik vind dat ik kritisch ben geweest op mijn eigen werk en ontwikkeling en heb me hierbij kwetsbaar durven op te stellen. Ik blijf het echter lastig vinden om mijn ervaringen en inzichten op papier te beschrijven. Ik merk dat ik in interactie met anderen beter kan reflecteren, omdat ik dan direct word voorzien van feedback. Dit heb ik nodig om over mezelf te leren en het hoort ook bij mijn specifieke leerstijl.

7.4 De Dublin Descriptoren

In het begin van de opleiding had ik mezelf vooral leerdoelen gesteld op inhoudelijk niveau en heb ik bewust gekozen voor de richting Remedial Teaching Primair Onderwijs. Ik wilde namelijk nieuwe en actuele kennis verwerven in het begeleiden van leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Gaandeweg de opleiding, ben ik gaan inzien dat dit meer vraagt dan het bijwonen van de contactmomenten en het beschrijven van de praktijk. Ik heb mijn onderzoekende houding moeten ontwikkelen. Deze bleek de sleutel tot het verkrijgen van nieuwe kennis die zorgde voor een vertaling naar de praktijk. In de beschrijving van de Dublin Descriptoren laat ik mijn persoonlijke ontwikkeling zien.

7.3.1 Dublin Descriptor A Kennis en inzicht

Tijdens de contactmomenten heb ik veel kennis opgedaan over inhoudelijke zaken zoals leerproblemen, gedragsproblemen en het werken in het onderwijs anno 2010. De literatuurstudie van het meesterstuk heeft bijgedragen aan en het vergroten van kennis op een specifiek vlak, namelijk hoogbegaafdheid. Sommige boeken en artikelen waren nieuw voor me, andere waren 'opfrissers'. De verworven kennis stelde me in staat verbanden te leggen tussen theorie en praktijk en dit heeft me laten inzien dat ik meer wil gaan doen met de kennis en ervaring die ik nu bezit.

Door bij de interviews gebruik te maken van een oplossingsgerichte aanpak, ben ik veel te weten gekomen over de wensen en behoeften van leerlingen en leerkrachten. We hebben het in de praktijk nog te vaak *over* de leerlingen in plaats van dat we praten *met* de leerling. Zij hebben voor ons belangrijke informatie die wij niet kunnen en mogen missen. Dit sluit aan bij de uitgangspunten van het '*Handelingsgericht Werken*', zie paragraaf 4.2.6. Door uit te gaan van de onderwijsbehoeften van leerlingen, (h)erken ik de verschillen tussen de leerlingen en ben ik beter in staat hierop te anticiperen vanuit mijn rol als leerkracht. Dit vind ik een bijzonder leerpunt voor mezelf, maar ook voor mijn collega's.

Het effect van het ontwikkelen van kennis, heeft me verrast. Het heeft me nieuwe inzichten gegeven, waardoor ik meer zelfvertrouwen heb gekregen en ambities verder heb ontwikkeld. Door dit onderzoek heb ik me kunnen professionaliseren. Ik ben blij met alle kennis en inzichten die ik nu bezit en hoop deze te kunnen blijven ontwikkelen. Ik ben immers nooit klaar met leren...

7.3.2 Dublin Descriptor B Toepassen van kennis en inzicht

Door het uitvoeren van dit onderzoek heb ik geleerd hoe belangrijk het is om systematisch te werk te gaan. Dat was nodig in alle fasen van het onderzoek, te beginnen bij de oriëntatie op het onderzoeksonderwerp, zoals bij het tijd- en faseringsplan.

Systematiek was ook van belang bij het ontwikkelen van de vragenlijsten, afnemen van de interviews, maar ook zeker bij het verwerken daarvan. Hierbij werd mijn kennis namelijk getoetst op inzicht en toepasbaarheid.

Het systematisch afwerken van alle onderdelen van het onderzoek is me goed gelukt. Met de nodige discipline én plezier heb ik, volgens een door mezelf opgesteld schema, alle fasen doorlopen. Ik heb er zorg voor gedragen dat belangrijke gegevens secuur werden verwerkt tot conclusies en aanbevelingen.

Door middel van de verkregen inzichten uit de literatuur en diverse contactmomenten (Fontys, netwerkbijeenkomsten, schoolbezoeken en workshops), wilde ik op een onderzoeksmatige wijze een ontwikkel- en veranderingsproces in gang zetten. Door de goedkeuring van mijn voorstel door directie en collega's, heb ik de invoering van het talentarrangement mogen doorvoeren in de praktijk. Dit heeft geleid tot verder onderzoek naar de effecten van implementatie, waardoor mijn rol als onderzoeker is uitgebreid naar die van coach en coördinator 'Hoogbegaafdheid'. Het ontwikkelen in kennis brengt vertrouwen met zich mee. Ik heb meer vertrouwen gekregen in mijn handelen en ik merk dat ook anderen meer vertrouwen hebben gekregen in mijn kennis en kunde. Dit heeft bijgedragen aan het creëren van draagvlak en heeft daarmee geleid tot een opwaartse spiraal van vertrouwen. Vertrouwen krijgen, laat vertrouwen groeien!

Tijdens de gehele opleiding heb ik nieuwe kennis en ervaringen opgedaan, die ik om heb gezet in persoonlijke leermomenten. Naast deze opleiding, ben ik fulltime leerkracht van een middenbouw groep, waardoor nieuwe kennis soms letterlijk de dag erna al invloed had op mijn praktijksituatie. Door het opdoen van alle kennis, ben ik minder tevreden geworden over mijn dagelijks handelen. Alle inzichten hebben ertoe geleid, dat ik me in het huidige onderwijs vaak tekort voel schieten en dat ik met al mijn nieuwe kennis iets anders wil gaan doen. Het heeft mij, in mijn dagelijkse praktijk, muren laten ervaren omdat ik mijn optimale beeld van onderwijs geven aan alle leerlingen op dit moment niet kan uitvoeren. Dit blijkt uiteindelijk het belangrijkste leerpunt te zijn geweest en heeft me doen laten solliciteren naar andere functies binnen het onderwijs, zoals dyslexiebehandelaar of onderwijsadviseur. De ontwikkeling in mijn communicatieve vaardigheden (Descriptor D) is van belang geweest om in contact te kunnen komen met nieuwe mensen en een netwerk te kunnen uitzetten voor 'mijn' toekomst!

7.3.3 Dublin Descriptor C Oordeelsvorming

Tijdens het onderzoekstraject was ik me ervan bewust, dat ik constant oordelen moest vormen en prioriteiten moest stellen in allerlei facetten. Het was voor mij een uitdaging om de structuur van dagelijkse handelen eens los te laten en uit te gaan van keuzes op dat moment. Die keuzes werden dan weloverwogen genomen met de kennis die ik op dat moment bezat. Bijvoorbeeld de keuze om ouders, als bron voor mijn onderzoek, weg te laten. Ik kon vooraf niet voorzien wat het effect van deelname zou zijn, maar heb tijdens het onderzoek toch besloten om ouders niet als bron voor dit onderzoek te gebruiken. Al het extra werk zou van te weinig invloed zijn op de uitvoering in de praktijk. Ik ben achteraf blij met mijn keuze, omdat ouders het effect van implementatie op deze korte tijd moeilijk hadden kunnen beoordelen.

In mijn dagelijkse werk ga ik altijd op zoek naar meningen en inzichten van anderen en zoek daarin dan nog wel eens de discussie op. Dit is een onderdeel van mijn leerstijl geworden. Ik ben me ervan bewust, dat ik veel leer vanuit interactie met mijn omgeving. Dit versterkt mijn eigen kennis en inzicht, maar confronteert me ook met soms 'verkeerde' interpretaties of vooroordelen. Wanneer ik terugkijk, moet ik toegeven dat ik met veel vooroordelen omtrent hoogbegaafdheid mijn onderzoek ben ingestapt.

De vooroordelen die ik had, zijn tijdens het onderzoek door meerdere factoren bijgesteld, waardoor ik me nu juist nog sterker wil maken voor deze groep zorgleerlingen. Het heeft me doen beseffen dat er naast mij, wellicht nog andere collega's zijn die met deze vooroordelen naar meer- en hoogbegaafde kinderen kijken. Dit gegeven heeft vooral mijn handelen tijdens de implementatie sterk beïnvloed. Ik ben daardoor meer gaan investeren in het informeren van leerkrachten en heb met hen gereflecteerd op specifieke leer- en ontwikkelkeigenschappen.

7.3.4 Dublin Descriptor D Communicatie

Ik was me nooit zo bewust van mijn communicatieve vaardigheden en werd hier tijdens het kennisblok coaching voor het eerst mee geconfronteerd. De ervaringen die ik tijdens de casuïstiek en het praktijkonderzoek heb opgedaan, hebben mij tot een zelfverzekerde en onderzoekende leerkracht gemaakt. Deze houding heeft mijn vaardigheden tijdens het communiceren met anderen versterkt, waardoor ik gesprekken beter kan inschatten op inhoud en rolverdeling.

Tijdens de opleiding heb ik zicht gekregen op mijn stijl van communiceren en is het een onderdeel van mijn leerstijl gebleken. Ik heb interactie nodig om mezelf te kunnen ontwikkelen. In mijn Persoonlijk Ontwikkelplan (POP) heb ik specifieke gespreksvaardigheden beschreven en heeft een sterkte-zwakte analyse duidelijk gemaakt dat ik moeite had met 'rust nemen' in gesprekken. Ik nam snel het woord, gaf de ander te weinig gespreksruimte en kwam moeilijk 'to the point'. Ik trad veel in herhaling en durfde niet assertief en kritisch te zijn. Vooral in gesprekken voor de casussen heb ik bewust aan de ontwikkeling van mijn gespreksvaardigheden gewerkt. Om belangrijke informatie van ouders of leerkrachten te verkrijgen, moest ik gesprekken doelgericht voorbereiden en uitvoeren. Bij het onderzoek heb ik kritische vragen leren stellen aan leerkrachten, directie en leerlingen om bruikbare informatie te verkrijgen. Dit alles heeft voor veel gesprekservaring gezorgd. Door in een gesprek bewust stiltes te laten vallen, of niet direct te reageren heb ik veel extra informatie verkregen. Hoe moeilijk en onprettig ook, het lukt me steeds beter.

Door veel gesprekken te voeren met studenten, docenten, collega's en onbekenden, heb ik veel mensen beter leren kennen. Ik heb mezelf daardoor kunnen profileren en het 'netwerken' heeft mij nieuwe perspectieven geboden.

7.3.5 Dublin Descriptor E Leervaardigheden

Door de keuze voor deze opleiding heb ik voor mezelf al aangetoond dat ik op zoek ben naar het verruimen van kennis en het ontwikkelen van mijn vaardigheden. Ik heb me daarbij altijd kwetsbaar en lerend durven op te stellen om zoveel mogelijk van mezelf en anderen te leren. De opzet van deze opleiding heeft daar ook aan bijgedragen.

In de eerste maanden van de opleiding ben ik heel erg op zoek geweest naar bevestiging en durfde ik moeilijk te handelen zonder zeker te weten wat er van me werd verwacht. Ik kreeg door dat de opleiding mij mijn eigen leerproces wilde laten ervaren door opdrachten ruim en geïntegreerd aan te bieden. Toen de opzet eenmaal duidelijk was, vond ik het prettig om mijn eigen koers te bepalen en ging ik ook daadwerkelijk meer leren. Het heeft me uiteindelijk wel veel tijd, moeite en soms frustratie gekost om alles zelf uit te zoeken, maar het heeft me zichtbaar zelfstandiger, kritischer en bewuster gemaakt van de stappen die ik heb gezet. Ondanks mijn, soms negatieve uitlatingen ten aanzien van de opzet van de opleiding, ben ik achteraf heel blij met de route die ik heb afgelegd en de resultaten die ik heb behaald. Het heeft me gemaakt tot wie ik nu ben en gebracht tot waar ik me nu bevind...blijvend op zoek naar nieuwe kennis voor de toekomst!

Samenvatting

Het onderzoeksverslag dat voor u ligt, is tot stand gekomen vanuit een concrete hulpvraag van de praktijksituatie op OBS Molenakker te Weert. Het **onderwerp** van dit onderzoek is: meer- en hoogbegaafde leerlingen in het reguliere basisonderwijs. De **doelstelling** van het onderzoek is: het creëren van een talentarrangement in de praktijk.

Dit heeft geleid tot de volgende onderzoeksvraag:

“Kan OBS Molenakker een talentarrangement aanbieden, met een passend aanbod voor meer- en hoogbegaafde leerlingen?”

In gesprekken met collega's werd er regelmatig gesproken over '*Passend Onderwijs*' en de zorg die hierbij aan **alle leerlingen** moet worden gegeven. Met zorg aan de 'onderkant' bleek iedereen wel bekend, maar zorg aan de 'bovenkant'...?, *is dat eigenlijk wel nodig? En hoe geven we dat vorm in onze dagelijkse praktijk?*

Gezien de ontwikkeling van hoogbegaafdheid en excellentie in het basisonderwijs en de handelingsverlegenheid bij leerkrachten bleek onderzoek in de praktijk wenselijk.

Hoofdstuk 2 en 3 geven een toelichting op de onderzoeksvraag en beschrijven de relevantie voor praktijk en theorie. Het betreft een exploratief onderzoek en hoofdstuk 4 geeft de onderzoeksstrategie weer die hierbij is gehanteerd. Het theoretisch kader beschrijft vervolgens de gehanteerde modellen, theorieën en thema's: hoogbegaafdheid, Passend Onderwijs, inclusief onderwijs, het Onderwijscontinuüm, oplossingsgericht werken en handelingsgericht werken.

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag, zijn er 2 deelvragen opgesteld:

- 1. Wat zijn de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten en directie ten aanzien van een talentarrangement in de klas?**
- 2. Wat is het effect van implementatie en uitvoering van een talentarrangement in de praktijk?**

De eerste deelvraag is beantwoord middels een gestructureerd interview met de Interne begeleider, een groepsinterview met meer- en hoogbegaafde leerlingen en een vragenlijst '*Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs*' (SLO) voor directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. Alle ondervraagden hebben wensen, behoeften en ontwikkelpunten aangegeven en dit heeft geleid tot de invoering van Levelwerk.

Levelwerk is de invulling geworden van het aanbieden van een talentarrangement in de praktijk. Vanaf oktober 2009 is dit talentarrangement in alle groepen 4 t/m 7 van OBS Molenakker geïmplementeerd. Deze implementatie en de uitvoering van dit talentarrangement zijn onderzocht middels een groepsinterview met meer- en hoogbegaafde leerlingen, een vragenlijst voor leerkrachten en de vragenlijst '*Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs*' (SLO) voor directie, zorgteam en bouwcoördinatoren. Bij de beoordeling is gekeken naar de tevredenheid, inzetbaarheid en verwachtingen van leerlingen, leerkrachten, zorgteam en directie.

Uit zowel theorie als praktijk blijkt, dat het informeren van leerkrachten en het ontwikkelen van de competenties van belang zijn bij het aanbieden van een geschikt talentarrangement. Bij dit onderzoek is duidelijk geworden, dat een 'leerkrachtvriendelijke' implementatie, ondanks geringe voorkennis, toch heeft gezorgd voor een positieve ervaring bij leerkrachten en heeft geleid tot intrinsieke motivatie en betrokkenheid voor hoogbegaafdheid. Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat de keuze voor Levelwerk als talentarrangement in de klas voldoet aan de wensen en behoeften van leerlingen, leerkrachten en directie. De inzetbaarheid van de materialen en de werkwijze blijken effectief voor de praktijksituatie op OBS Molenakker en verhoogt het welbevinden bij de leerlingen.

Met dit onderzoek is een eerste aanzet gegeven voor het creëren van een passend aanbod en goede begeleiding voor meer- en hoogbegaafde leerlingen. Er blijven echter ontwikkelpunten bestaan, waarvoor verder onderzoek wenselijk is. Belangrijke aanbevelingen van dit onderzoek zijn gericht op het uitbreiden van het aanbod voor de groepen 3 en groepen 8, het vergroten van kennis en inzicht bij leerkrachten en het uitwerken van een beleidsplan en signaleringsprocedure. Een vervolgonderzoek zou ook van belang kunnen zijn bij de vraag naar het opzetten van een Plusgroep.

Ook na dit onderzoek blijven er ontwikkelpunten bestaan, die leiden tot nieuwe hulpvragen bij leerlingen, leerkrachten, directie en zorgteam. Het geeft aan dat dit onderzoek een cyclisch proces is geweest en een kleine bijdrage heeft kunnen leveren aan de voortdurende ontwikkeling naar passend onderwijs voor **alle** leerlingen!

Literatuur

- Booth, T. & Ainscow, M. (2007). Index voor inclusie. Werken aan leren en participeren op school. Tilburg: Fontys OSO.
- Bronkhorst, E & Drent, S. (2001). Anders kijken naar je methode: compacten van taal/leesonderwijs. Enschede: SLO
- Cauffman, L. (2009). Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs. Den Haag: Boom Onderwijs
- Delfos, M.F. (2008). Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Drent, S. (2000). Hoogbegaafde kinderen kunnen meer. Praktische richtlijnen voor verbreding in het basisonderwijs. Leiden: Ajodakt.
- Drent, S. (2002). Ruimte creëren voor meer uitdaging: compacting en verrijking van het leerstofaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. Tijdschrift voor orthopedagogiek, 41 (5), 259-265
- Drent, S. & Gerven, E. van (2004). Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Utrecht: Lemma.
- Gerven, E. van (2008). Slim beleid. Keuzes en consequenties bij beleid voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Assen: Van Gorcum.
- Gerven, E. van (2008). Moeilijk moet! Aanpassingen in de leerstof voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs. Tijdschrift voor Remedial Teaching, 17 (3), 6-9
- Gerven, E. van (2009). Handboek Hoogbegaafdheid. Assen: Van Gorcum.
- Gerven, E van, Kuipers, J., Drent, S., Guyt, B. & de Bruin-deBoer, A. (2004). Attent op talent. Utrecht: Lemma.
- Harink, F. (2006). Basisprincipes praktijkonderzoek. Apeldoorn: Garant
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsmma, W. (2007). Ontwikkeling door praktijkonderzoek. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff
- Kieboom, T. (2007). Hoogbegaafdheid. Als je kind (g)een einstein is. Tiel: Lannoo.
- Kuipers, J. (2009). Levelwerk. Leerlijn planmatig verrijken voor intelligente en (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs. Drachten: Eduforce
- Lammers van Toorenburg, W. (2005). Hoogbegaafd, nou èn? Werkboek over hoogbegaafdheid. Amsterdam: Samsara.
- Nederstigt, I. (2003). Hoogbegaafdheid...een gave? Omgaan met hoogbegaafdheid. Amersfoort: CPS.
- Pameijer, N. & Beukering, T. van (2007) Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider. Leuven: Acco
- Schuman, H. (2007). Passend onderwijs – pas op de plaats of stap vooruit? Tijdschrift voor orthopedagogiek, 46, 267-280.
- Struiksmma, C. & Rurup, L. (2008). Onderwijscontinuüm. Een denk- en werkwijze voor passend onderwijs. Rotterdam: CED-Groep.
- Webb, J.T., Meckstroth, E.A. & Tolan, S.S. (2000). De begeleiding van hoogbegaafde kinderen. Assen: Van Gorcum & Comp.
- Wiertzema, K. & Jansen, P. (2007). Communicatie en management. Basisprincipes van communicatie. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Inhoudsopgave van de bijlagen

- A. Mindmap Levelwerk
- B. Interview Interne begeleider
- C. Checklist Hoogbegaafdenwijzer Basisonderwijs (SLO)
- D. Overzicht resultaten groepsinterview leerlingen
- E. Vragenlijst voor de leerkrachten